

नैपालको पहिलो बौद्ध मासिक आनन्दभूमि

२०७९ (गुण्डु-जने पूर्णिमा) वर्ष ५०
बु.सं. २५६६

अंक ४
ने.सं. ११४२

The Ananda Bhoomi (Year 50, Vol. 4)
A Buddhist Monthly : July/August 2022

प्रमुख सल्लाहकारः
भिक्षु मैत्री महास्थाविर (प्रमुख, आ. कु. वि.)

सल्लाहकारः
भिक्षु धर्मसूत्रि (कार्यवाहक प्रमुख, आ.कु.वि.)

सम्पादक/प्रकाशन संयोजकः
कोण्ठन्य

बुद्धविहार भृकुटीमण्डप, ४२२६७०२

सम्पादन सहयोगीः भिक्षु अस्सजि

व्यवस्थापन तथा वितरकः
विवेक महर्जन, स्वयम्भू ९८४९४२०५६६

व्यवस्थापन सहयोगीः भिक्षु सरण्कर, आनन्दकुटी

लेखा व्यवस्थापनः सुरेश महर्जन, स्वयम्भू

आवरण डिजाइन/मित्री सेटिङः विनोद महर्जन

वितरणार्थ सहयोगीहरूः

बुद्धजयन्ती समारोह समिति (श्रीघ.), भिक्षु सुद्धिको, शर्मिला श्रेष्ठ (बौद्ध बुद्धाश्रम-बनेपा), अ. इन्द्रावती (धर्मकीर्ति), सरिता अवाले (ललितपुर), सुश्री वीणा कंसाकार, सुश्री शकुन्तला प्रधान, श्रीमती केशरी वज्राचार्य, (बौद्ध महिला संघ, नेपाल), सुवर्णमुनि शाक्य र प्रेमबहादुर थापा (मैरहवा), कलबहादुर पल्ली मगर र विद्यादेवी शाक्य (बुटवल), याम शाक्य (बेनी), ज्ञानमाला संघ-आनन्द विहार (तानसेन), बलबहादुर गाहा (पाल्या), कृष्णप्रसाद शाक्य (बाग्लुङ), विजय गुरुङ (लमजुङ), शैनी चौधरी (पुजारी लामा) सप्तरी, उत्तममान बुद्धाचार्य (पोखरा), रत्नबहादुर नाम्जाली (सुर्येत), लालबहादुर चौधरीथारु (उदयपुर), अमरबहादुर थापा (कपिलवस्तु)।

मुद्रणः

आईडियल प्रिन्टिङ प्रेस,
ग्वार्को, ललितपुर, फोनः ५४३०५२२

प्रकाशकः

आनन्दकुटी विहार

आनन्द कुटी विहार, स्वयम्भू, फोनः ५३७९४२०
काजि.द.नं. ३४/०३४/०३५/मक्षेहुनि.द.नं. ७/०६९/६२

बुद्धवचनामृत

न परेसं विलोमानी - न परेसं कताकतं ।

अत्तनोव अवेखेय्य - कतानि अकतानि च ॥

अर्थात् : अरुको दोष वा परजनले के गरे के गरेन् भनी चियोचर्चा गर्नुभन्दा आफूले के गरें के गरिन् भनी ध्यानकोन्द्रित गर्नु अत्युत्तम हुनेछ ।

मेपिनिगु दोष अर्थात् परजन छु या: मया: धका स्वज्वीयुगा सिनं थःगु दोष व थःम्हं यानागु व मयानागु स्वयेगु है अत्युत्तम जुइ ।

One should not pry into the faults of others, things left done and undone by others, but one's own deeds done and undone.

- धम्मपद, ५०

सम्पर्क कार्यालय

आनन्द भूमि

आनन्दकुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं ।

फोनः ५३७९४२०

E-mail : anandakutivihar@gmail.com
gkondanya@gmail.com

Website: anandakutivihar.com.np

www.anandabhoomi.com

वार्षिक रु. १५०/-

एकप्रति रु. ४०/-

वार्षिक ग्राहक बनी सहयोग गराई ।

आनन्दभूमि बु.सं. २५६६

युवा सम्बद्ध गतिविधिको समिक्षाको खाँचो

नेपालमा बुद्धधर्मको विकास गर्न लाग्नुपर्ने खाँचोलाई बोध गर्दै युवासम्बद्ध संगठन आ-आफ्नो स्तरमा क्रियाशील रहेका छन् । तथागत गौतम बुद्धको ज्ञान र ध्यानको अभ्यासबाट आफ्नो जीवन धेरै वा थोरै लाभान्वित भएको महसुश गरी ती युवावर्गले त्यस किसिमको ज्ञान र ध्यान आफूजस्ता युवालाई बुझाउने चाहनाले युवासम्बद्ध बौद्ध संघसंस्थाहरू स्थापना भएका हुन् । विशेषतः काठमाडौं उपत्यकामा विभिन्न ठाउँमा आ-आफ्नो हिसाबले क्रियाशील रहेका ती संस्थाहरूको रचनात्मक गतिविधि प्रशंसनीय रहेपनि त्यस किसिमका संस्थाहरूबीच आपसी सहकार्य, समन्वय गरी अधि बढ्नुपर्ने विषयमा खासै ध्यान जान सकेको छैन । समय वा आवश्यकताले कहिलेकाहाँ एकै ठाउँमा ल्याएपनि बुद्धधर्मको विकासको क्षेत्रमा आपसी सहकार्य गरी कसरी अधि बढ्न सक्दछ भन्ने छलफल समेत खासै हुने गरेको पाइएको छैन ।

नेपालको स्थविरवाद बुद्धधर्मको विकास र विस्तारमा योगदान दिने भिक्षु, अनागारिका गुरुमां, उपासक र उपासक सबैले नै किशोरकिशोरी र युवाअवस्थादेखि नै क्रियाशील भएका हुन् । युवावस्थामै उद्देश्यअनुरूप काम अधि बढाउन संस्थागत रूपमा अधि बढेको देखिन्दै । त्यस किसिमले स्थापना भएका संस्थामध्ये युवावर्गले युवावर्गलाई लक्षित गरी बुद्धिक्षेत्र बुझाउने उद्देश्यले स्थापित संस्थाहरू केही फरक रहेका छन् । युवावर्गको उमेर, रुचि, चाहनालाई सुहाउँदो हुने गरी बुद्धधर्मबारे सम्प्रेषण गर्ने उद्देश्य र गतिविधिले नै नेपाली बौद्ध समाजमा क्रियाशील युवासम्बद्ध संघसंस्था र अन्य संस्थाबीच फरक छुट्याउने मुख्य आधार हुन् । युवावर्ग स्वभावैले पनि बढी तर्कशील र आलोचनात्मक हुने गर्दछ । स्वर्गको प्रलोभन वा नर्कको भयद्वारा धर्मको ज्ञान बुझाउन सक्दैन । प्रयोगात्मक गर्न रुचाउने गर्दछ । स्वतन्त्र चिन्तनको विकास हुने गरी छलफल वा अन्तरक्रियात्मक कार्यक्रम मनपराउने गर्दछ ।

यस्ता विशेषतालाई मध्यनजर गरी बुद्धका ज्ञान बुझाउने धारालाई युवासम्बद्ध संघसंस्थाहरू मध्ये केही संस्थाहरूले प्रश्रय दिए आएपनि आम रूपमा भने त्यसलाई व्यापक रूपमा स्थापित गर्न सकेको छैन । यसतर्फ ज्ञान नदाहेको भन्दा पनि हाम्रो ध्यानै नै गएको छैन । हाम्रो सामूहिक लक्ष्य के हो ? कसरी अधि बढ्ने ? मेरो मात्र पहलकदमीले त्यो लक्ष्य हासिल हुन्छ त ? जस्ता प्रश्नहरूमा सोच्न नै आवश्यक नठानेकोले संस्थागत सहकार्य र सामूहिकतामा कमी आएको हो । यसले गर्दा बुद्धधर्मको क्षेत्रमा युवामैत्री वातावरण गर्नेतर्फ हामी लाङ्ग सकिरहेका छैनौं । यसै सन्दर्भमा बौद्ध युवा कमिटी ललितपुरले हालै आयोजना गरेको २८ औं बौद्ध वक्तृत्ककला पर्वमा भने यसमा विषय थोरै भएपनि सावर्जनिक बहसमा ल्याउने प्रयास गरेको छ । त्यहाँ सहभागी केही वक्ताले बौद्ध संघसंस्थाको भूमिका मूल्यांकन गर्नुपर्ने, सामूहिक र सहकार्यको भावनाको कमी बारे बोल्ने हिम्मत गरेका थिए ।

युवा संघसंस्थाहरू स्थापना हुँदा युवामैत्री वातावरण निर्माण गर्ने उद्देश्य राखेर गतिविधि गरेपनि कालान्तरमा क्रमशः युवासम्बद्ध संघसंस्थाको गतिविधि पनि क्रमशः पुरातन ढलिकेको देखिन्दै । कतिपय युवासम्बद्ध संघसंस्थाले समाजमा विद्यमान जातीय संकुचनलाई जस्ताको तस्तै ग्रहण गरिरहेका छन् । त्यस्ता संस्थाको गतिविधि समाजमा चलिआएको गलत परम्परा र संस्कारलाई परिवर्तन गर्नेभन्दा त्यसलाई अनुशरण गर्न खोजेको हो भन्ने भान दिने किसिमको रहेको छ । यस्तो स्थितिमा केही कार्यक्रममा केही वक्ताले बोलेर मात्र हुन्न । संस्थागत रूपमा पहलकदमी गर्नु पर्दछ । हामीले हाम्रो साम्भाल लक्ष्य किटानी गरेर अधि बढ्न नसकेसम्म सामूहिककताको आवश्यकता पनि महसुश गर्न सक्दैनौं भने यतातिर सम्बद्ध संघसंस्थाहरूको ध्यानाकृष्ट गर्नु, गराउन सक्नु आजको आवश्यकता हो ।

विषय-सूचि

क्र.सं.	विषय	लेखक	पृष्ठ
१.	रुसी साम्राज्यवादले पिल्सएको युक्तेनमा बुद्धधर्म	राजेन मानन्धर	४
२.	मानवदावादी विज्ञानसम्मत बुद्धधर्मको लोप उन्मुखता	दुर्गालाल शिल्पकार	८
३.	काँकोविहारबाट सिक्कुपर्ने पाठ : यस्तो गल्ती अन्यत्र नगरैं	बसन्त महर्जन	१३
४.	आठौं शताब्दीमा बनेको १३ सय वर्ष पुरानो लोधेकर गुम्बा	सुन्दरकुमार थकाली	१६
५.	सामाजिक क्रान्ति व बुद्धशिक्षा	शिशिल चित्रकार	१८
६.	History of the Ancient Mayadevi Statue.....	Rabindra Man Tamrakar	२१
७.	दश पारमिता-७	आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप	२४
८.	बुद्ध : शाश्वत सत्य	पुरन बहादुर शाक्य	२६

छपु देशभक्तिया मे

- लाभरत्न तुलाधर
बुद्ध ग्रीन पार्क, यैं।

माया नेपाल्या थुलि दु, जिगु जातियागु गर्व
बुया वै नुगः बुँगाचाय् था:गा: मदयक हर्ष
थव प्राणया सिबे न अति यो जितः थव देश
अजाजुपिसं लँक्यथैं यच्चुकाः ब्वयेगु वेश

गन बुद्धया मिखां स्वै, अन शान्तिया सिद्धुगु फय्
थुगु न्हां स्व राष्ट्र भीगु, गुगु जोमदुगु थव हलिमय्
थुगु ज्यान सिबे जितः यो थनया भूमी व सरगः
मिखा भय् बियाः अथें ज्वै, स्वस्वखं बाभुःबुँ परबः

जिगु मन्तुना दु नुगलय् नेपाल माम न्हिइके
हुं गःनिभाः* च्वकाथैं भललं समाज हिइके
नेपाल मण्डल दुने माया सपूत धायेके
गुगु चाय् म्हिताः जि ब्वलना उगु स्वर्ग तुल्य खंके

* माउण्ट एवरेस्ट

रुसी साम्राज्यवादले पिलिएको युक्तेनमा बुद्धधर्म

राजेन मानन्धर

razeno@gmail.com

गत केही महिनादेखि चलिरहेको रसिया र युक्तेनको युद्धले विश्वको ध्यानाकर्षण गरिरहेको छ । यसले प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रूपमा सबैजसो देशलाई प्रभाव पारिरहेको छ । अहिलेसम्म यस युद्धले कति जनधनको क्षति भयो भन्ने विवरण प्राप्त भएका छैनन् । तर दिनहुँ जस्तै सञ्चार माध्यममा देखिने दृष्ट्यहरूले समस्त जनताको मन करुणाले भर्न थालेको छ ।

हामी भगवान् बुद्धलाई शान्तिका नायक भन्नौं, कतै शान्ति ल्याउनुपन्यो कि बुद्धशिक्षालाई अधि सार्छौं । यसै क्रममा अहिले युद्धमा रूमलिलरहेका देश रसिया र युक्तेनमा पनि बुद्धधर्मको प्रचार भएको भए उनीहरू युद्धलाई प्राथमिकतामा

राख्यैथे कि, अथवा शान्तिपूर्ण ढंगबाट समास्याको समाधान खोज्ये कि भनेर हामी सोच्छौं, जुन स्वाभाविक पनि हो ।

धर्मगुरु दलाइ लामाले, ताङ्गवानस्थित बौद्ध चुचि फाउण्डेशनले, हिमाञ्चल प्रदेशस्थित डोड्यु गाचाल लिङ्का

- युक्तेनको अपराध कानुनको दफा १६१ ले कसैको धार्मिक विचारसँग सम्बन्धित भावनामा ठेस पुन्याउलाई अपराध भनेपनि कतिपय प्रकाशनहरूमा बुद्धधर्मलाई शैतानधर्म र बौद्धहरूलाई अतिवादी र आतंकवादी समेत भनिएको पाइन्छ । त्यसैले युक्तेनियन बौद्धहरू त्यहाँ सरकारको एउटा कानुन र गैर-परम्परागत धर्महरूको लागि अर्को अलिखित कानुन भएको महशुस गर्दछन् ।

प्रवर्तक जेचुमा तेन्जिङ पाल्मोले, सोका गाकाइका अध्यक्ष मिनोरु हारादाले, योनो मिड्युर रिम्पोले, भियतनामी जेन मास्टर संघले यस युद्धको विरोधमा र शान्तिमार्गबाट समस्या सुल्काउन वक्तव्यहरू दिइसकेका छन् । विश्व शान्तिका पक्षमा छ, तर युद्ध रोकिने लक्षण भने अरै देखा परेको छैन । युद्ध अधिसम्म धेरै नेपालीहरू युक्तेनमा बस्थे र युद्धको कारण उनीहरू चपेटामा परेका छन् । केही पोत्याण्डको बौद्ध विहारमा शरणार्थी भएर बसेको खबर आएको थियो ।

रसियाको बुद्धधर्मको बारेमा गताङ्कमा केही जानकारी दिइसकेको छ । यस लेखमा युक्तेनमा बुद्धधर्म अवस्थाको बारेमा संक्षिप्त चर्चा गर्ने छु ।

युक्तेनको बारेमा संक्षिप्त जानकारी

युक्तेन पूर्वी युरोप वा एशिया र युरोपको सन्धीक्षेत्रमा पर्ने देश हो । रसियापछि युरोपको सबैभन्दा ठूलो देशको नाउँ लिनुपर्दा युक्तेनको नाउँ आउँछ । यसले लगभग २३०,००० वर्ग किलोमिटर क्षेत्र ढाकेको छ । यहाँ ४ करोड जनसंख्या बस्थन् । यसको वरिपरी उत्तरपूर्वमा रसिया, उत्तरमा बेलारुस, पश्चिममा पोत्याण्ड, स्लोभाकिया, हंगेरी अनि दक्षिण पश्चिमममा

यस अङ्क

आनन्द भूमि

पढ्दौं पढ्दाओं, समयमै वार्षिक ग्राहक बनौं
आनन्द कुटी विहार संस्था, पो.ब.नं. ३००७, काठमाडौं, फोन: ५३७९४२०
E-mail : anandakutivihar@gmail.com, anandakutivihar@ntc.net.np

गताङ्कमा

रोमानिया र माल्दीवा पर्दछ । यसका साथै दक्षिणमा कृष्ण सागर तथा दक्षिणपूर्वमा एजोभ सागर पर्दछ । यसको राजधानी क्यीभ हो र यहाँको भाषा युक्रेनियन भएपनि सबैजसो मानिस रसियन पनि बोल्दछन् ।

यो कुनै बेलामा रसियन साम्राज्यको अधिनमा गयो, १९१७ मा युक्रेनियन जन गणतन्त्रको रूपमा उदय भयो र पछि बोश्लेमिकहरूले बलजफ्टी युक्रेनियन सोभियत समाजवादी गणतन्त्र बनाइदियो र पछि १९२२ मा सोभियत संघको सदस्य बन्यो । सोभियत कालमा युक्रेनले निकै दुःख सहनुपन्यो । स्तालिनको शासनकालमा कृत्रिम अनिकाल वा होलोडोमोर अर्थात् अनिकाल भयो भनेर यहाँ खाद्यान्न नपठाइदिएपछि यहाँका दशौं लाख जनता भोकमरीले मर्नुपन्यो । संक्षेपमा भन्नुपर्दा युक्रेन आफ्नै भाषा धर्म-संस्कृति र इतिहास भएको देश हो । तर दुभाग्यवस यो देश निकै ठूलो शक्तिशाली साम्राज्यवादी देश रसियाको छेउमा पर्दछ । उता रसिया साम्राज्यवादी देश भएको, छिमेकीहरूप्रति ठूलो दाजुजस्तो भएर आधिपत्य जनाउने खालको व्यवहार गर्ने र अर्कोतिर आफ्नै देशमा पनि आफै जनतको पक्षमा उभिएर देशलाई सार्वभौम बनाइराख्ने भन्दा रसियाको कुरा मानेर उसले निर्देशनमा काम गरेर सजिलोसँग सत्ता टिकाउनेहरू भएकोले जनताले कहिल्यै स्वतन्त्रताको स्वास फेर्न पाएन । रसिया युक्रेनलाई कहिल्यै स्वतन्त्र राष्ट्रको रूपमा उभिन दिन चाहेदैन । अहिलेको युद्ध पनि यसै पृष्ठभूमिको परिणाम हो भन्न सकिन्छ ।

धर्मको कुरा गर्दा यहाँका मानिसहरू मध्ये ८२ प्रतिशतले आफूलाई धार्मिक र ७ प्रतिशतले अधार्मिक भन्ने गर्दछन् अनि ११ प्रतिशतले जवाफ दिन गाहो मान्छन् । सन् २०१९ को तथ्यांक अनुसार यहाँ ८२ प्रतिशत क्रिश्चियन छन् । त्यसबाहेक जुडाइज्म, इस्लाम, हिन्दुधर्म मान्नेहरू प्रत्येक धर्म मान्नेहरू यहाँको जनसंख्या ०.२ प्रतिशत छन् । अहिले यहाँका मानिसहरू मध्ये ०.१ प्रतिशतले मात्र बुद्धधर्म मान्दछन् । यो भनेको यहाँको चौथो ठूलो धर्म हो । एक अनुमान अनुसार अहिले युक्रेनमा ५ हजार देखि १० हजार जति मानिसहरू बुद्धधर्म मान्दछन् ।

युक्रेनमा बुद्धधर्मले कहिले प्रवेश पायो भन्ने विषयमा धेरै धारणाहरू पाइन्छन् । यहाँ धेरै पहिले नै बुद्धधर्म आइसकेको थिए भन्ने विश्वास गरिन्छ । तैपनि भरपर्दो धारणा अनुसार यहाँ १९ औं शताब्दीमा मात्र बुद्धधर्म पुगेको देखिन्छ । यहाँ बुद्धधर्मको प्रवेशको श्रेय क्याल्मिकहरूलाई दिन सकिन्छ ।

उनीहरू भनेको मंगोलियन मूलका आदिबासी रसियनहरू हुन् । उनीहरूले नै रसियामा बुद्धधर्मको अभ्यास र प्रचार प्रसार पनि गरेको पाइन्छ । यसबाहेक भियतनाम तथा कोरियाबाट बसाँइ सरेर आएका बौद्धहरूको कारणले पनि यहाँ बौद्ध जनसंख्या बढेको हो । अनि यहाँ नयाँ समाजमा बुद्धधर्म फैलिनुमा उनीहरूको पनि योगदान रहेको छ । युक्रेनियन बौद्धिक वर्गमा बुद्धधर्मको दार्शनिक, सामाजिक र सांस्कृतिक पक्षको बारेमा चर्चा वा बहन हुनथालेको पनि १९ औं शताब्दीमा आएर मात्र हो ।

त्यहाँ एक हदसम्म बुद्धधर्मले जनताको मनमा स्थान लिन थालेको मात्र थियो, यहाँ धेरै चरणमा राजनीतिक परिवर्तन र उथलपुथलहरू भए । मानिसहरूले धर्मको कुरा गर्न पाएनन् । अझ सोभियत कालमा त धर्मको कुरा गर्न नै प्रतिबन्धित थियो । सोभियत अवधारणाको विरुद्ध कसैले धार्मिक विचारमा राखेपनि यातना भोग्नुपर्न अवश्य थियो । त्यस्तो अवस्थामा कहाँ कतै त धर्मको अभ्यास भइरह्यो होला तर त्यहाँ बुद्धधर्मको बारेमा खुल्ला रूपमा कुरा गर्न थालेको भनेको १९८९ को सोभियत संघको परिवर्तनपछि मात्र हो । नयाँ व्यवस्थामा राजनीतिक तथा दार्शनिक वा धार्मिक विषयमा बोल्ने वा अभ्यास गर्न स्वतन्त्रता आएपछि मानिसहरूले पुनः बुद्धधर्मको अध्यन गर्न थाले ।

सन् १९१९ मा युक्रेनमा पहिलो पल्ट ओल्हीन्का, भोल्नोभाखा रायन, डोनेत्स ओल्लास्तमा बौद्ध समाज दर्ता गरियो । र सन् १९९३ मा जुनजोन्पा नामक बौद्ध केन्द्रको स्थापना भयो, यो मूलतः तिब्बती बुद्धधर्म केन्द्र थियो र यसले लामाहरू तथा गृहस्थहरूका लागि कक्षाहरू संचालन गर्दथ्यो ।

सन् २०१४ फेब्रुवरीमा युक्रेनमा आन्दोलन भयो । यसलाई आत्मसम्मानको क्रान्ति वा मैदानको क्रान्ति पनि भनिन्छ । निर्वाचित राष्ट्रपति भिकतर यानुकोभिच हटाइए र रसिया-युक्रेन युद्ध शुरुवात भयो । यसैसँग जोडिएको अशान्तिका कारण नै अहिलेको युद्ध भएको हो ।

युक्रेनका पुराना बौद्ध समुदायहरू मध्ये एक समुदाय कार्पाथिएन्सको किभोपिलियाको नजिकै दोनेत्सका आदिबासी थिए । नजिकैको डोनबासमा द्वन्द्व शुरू भएपछि उनीहरूलाई कार्पाथिएन्समा स्थानान्तरण गरे । त्यहाँका लामाहरूलाई नयाँ ठाउँमा जानु सजिलो थिएन ।

सन् १९९१ मा दोनेत्स्क, खार्कोभ र लुगान्स्क आदि ठाउँमा तीनवटा दर्ता गरिएका बौद्ध समुदायहरूहरूको घर

थिए । युक्तेन भरीमा यसबेला करिब १०० सम्म बौद्ध समुदायहरू छन् । त्यसमध्ये ३८ वटा समुदायहरू औपचारिक रूपमा दर्ता गरिएका छन् ।

युक्तेनमा बुद्धधर्मको प्रभाव मंगोलिया मूलका क्यालिमकहरूबाट परेको हुनाँले यहाँको बुद्धधर्म भनेको मूलतः तिब्बती बुद्धधर्म नै हो । उनीहरू तान्त्रिक परम्पराको वज्रयान बुद्धधर्मलाई अवलम्बन गर्दछन् । यसमा पनि कर्मा काग्यु सम्प्रदायको विशेष प्रभाव छ ।

युक्तेनका बौद्ध समुदायहरूमध्ये सबैभन्दा ठूलो समुदाय कर्मा काग्यु समुदाय हो । यो भनेको तिब्बती काग्युपा निकायको शाखा हो ।

उनीहरू अखिल युक्तेनी कर्मा काग्यू बौद्धहरूको संगठन मार्फत् संगठित पनि छन् । यसले गृहस्थहरूका लागि कार्यक्रमहरू बनाएर बुद्धशिक्षा दिन्च । यस परम्परा अन्तर्गतको समुदायको अहिले युक्तेनको सबै क्षेत्रमा केन्द्रहरू छन् । यिनीहरूको छुट्टै बुद्धिज्ञ टुडे म्यनुवल नापक प्रकाशन समेत छ ।

वर्तमान युक्तेनमा रहेका बौद्ध केन्द्रहरू मध्ये क्यीभमा रहेको डिक्युड काग्यु केन्द्र एक प्रमुख हो । सन् २००६ मा दर्ता गरिएको यो केन्द्र गार्छन रिम्पोचेको इच्छानुसार खोलिएको छ । संसारभरी नै विभिन्न देशहरूमा गार्छन रिम्पोचेका केन्द्रहरू सञ्चालित छन् । गएको वर्षहरूमा गार्छन रिम्पोचेलगायत यहाँ थुप्रै गुरुहरूले भ्रमण गरी प्रवचनहरू दिएर गएका छन् ।

युक्तेनमा निङ्मा सम्प्रदाय मान्ने बौद्धहरू पनि छन् । समुदाय तथा अभ्यासकर्ताको हिसाबमा यो यहाँको दोश्रो ठूलो बौद्ध सम्प्रदाय हो ।

यहाँ रिपा गेत्रुल जिग्मे रिम्पोचेको निर्देशन अनुसार केन्द्र खोलिएको छ र यहाँ जोडसार जाम्याड खेन्चे रिम्पोचेलगायत अन्य गुरुहरू पनि आएका छन् । यसको पहिलो समुदाय सन् १९९३ मा खोलिएको थियो जुन अखिल युक्तेन आध्यात्मिक प्रशासन बौद्ध गुम्बा संघ लुनजोन्पा अन्तर्गत थियो । यसले गृहस्थहरू तथा गुम्बाहरूका लागि कार्यक्रमहरू संचालन गर्दछ । यसअन्तर्गत दोनेत्स्क प्रदेशमा ओल्ह्यान्का खोल्लेभस्क जिल्लामा बौद्ध गुम्बाको निर्माण गर्दैछ । युक्तेनमा व्यवस्थित किसिमले बुद्धधर्म अवलम्बन गर्न तथा औपचारिक रूपमा दर्ता हुने निङ्मा सम्प्रदाय नै हो । यहाँ लुनजोन्पाले दि लायन्स रोर नामक समाचार पत्र प्रकाशन गर्दछ । साथै यसको आफ्नै वेभसाइटहरू पनि छन् ।

त्यस्तै किसिमबाट युक्तेनमा अन्तर्राष्ट्रिय जोछेन समुदायका अभ्यासकर्ताहरू पनि छन् । युक्तेनमा जोछेन स्कुललाई तेश्रो ठूलो सम्प्रदाय मानिन्छ । चोग्याल नामखाइ नोबुको प्रयासमा पश्चिममा धेरै बौद्ध स्कुलहरूको विकास गरिएको छ । यसले पनि गृहस्थहरूका लागि धर्मशिक्षाका कार्यक्रमहरू चलाउँछ ।

त्यस्तै चोग्याम श्रुत्याद्वारा स्थापित शाम्बला केन्द्रका चारवटा शाखाहरू युक्तेनमा खोलिएका छन् । यस निकायका अभ्यासकर्ताहरू पनि युक्तेनमा बढै गएको भनिन्छ ।

त्यस्तै क्यीभमै राङ्गजुङ येशे केन्द्र खोलिएको छ र यसका अभ्यासकर्ताहरू युक्तेन भरी छन् । यस केन्द्रले चोकलिङ्ग तेर्सार सम्प्रदायका लागि अभ्यास शिविरहरू चलाउँछ । सन् २०१२मा चोकि न्यीमा रिम्पोचे पनि त्यहाँ धर्मवेशना लगायतका धार्मिक कार्यक्रमका लागि जानुभएको थियो ।

युक्तेनमा डाइमन्ड वे बुद्धिस्ट सेन्टरका शाखाहरू विभिन्न प्रान्त तथा शहरहरूमा खोलिएका छन् ।

कोही युक्तिनियनहरू बुद्धधर्मको मार्शल आर्ट पक्षसँग प्रभावित छन् । उनीहरू मार्शल आर्ट गर्दै बुद्धधर्मको अभ्यास गर्दैन् । यस लेखकले सन् २०१९ को नोभेम्बरतिर केही युक्तिनियन बौद्धहरूलाई लुम्बिनीमा भेटेका थिए, जो पवित्र बगैँचामा जीवनमा पहिलोपल्ट बुद्ध जन्मसूमि दर्शन गरेर त्यहाँ आफ्नो मार्शल आर्टको अभ्यास गर्दै थिए । उनीहरूले यसका गुरुले क्याम्बोडिया जाँदा यस धर्म र कला सिकेर आएर युक्तेनमा सिकाउँदै गरेको बताएका थिए ।

यस बाहेक यो त्यो शाखा भनेर नखुलाइकन महायान बुद्धधर्मको अभ्यास गर्नेहरू छन् । अनि यहाँ थेरै संख्यामा भएपनि जेन बुद्धधर्मको अभ्यास गर्नेहरू, कोरियन जेन स्कुल अन्तर्गतको सोन स्कुल, जापानको निपोनजान म्योहोजी संघ अन्तर्गतको निचिरेन शु बुद्धधर्मको अभ्यास गर्नेहरू पनि छन् । निचिरेन बुद्धधर्मको सम्प्रदायले लुगान्स्कमा एउटा स्तुप बनाइरहेको छ । त्यसका साथै हाल सत्यनारायण गोयन्काको प्रशिक्षणमा आधारित विपस्सना ध्यानको केन्द्र समेत खोलिएको छ ।

सरसरी हेर्दा युक्तेनमा निम्न उद्देश्य प्राप्तिका लागि मानिहरूले बुद्धधर्मको अध्ययन तथा अभ्यास गर्ने गरेको पाइन्छ ।

क) नयाँ वा विचित्रको कुराहरूमा रुचि लाग्ने मानवीय स्वभाव । यिनीहरू मध्ये धेरै जना भने बुद्धधर्मको अभ्यास गर्दा पालना गर्नुपर्ने शील वा व्यक्तिगत आचरणका ल्याउनुपर्ने स्वाभावका कारण बुद्धधर्म छोड्ने पनि हुन्छन् ।

ख) कोही कोहीले बौद्ध धर्मलाई पूर्वी मार्शल आर्टमा प्रवेश गर्नका लागि आवश्यक मानसिक तैयारीको अंशको रूपमा पनि लिने गरेको पाइन्छ । उनीहरू यसैका लागि भएपनि बुद्धधर्ममा गम्भीर भाएर लागेको देखिन्छ । यहाँ युवाहरूमा लडाकु समूहहरू बनेका छन्, जसले बुद्धधर्मको अभ्यासलाई महत्व दिने गरेको छ ।

ग) केहीले व्यक्तिगत मनोवैज्ञानिक समस्याको समाधानको रूपमा, कसैको मनोवैज्ञानिक विषयमा प्रभाव पार्न बौद्ध मनोवैज्ञानिक प्रविधिमा रूचि भएको कारणले पनि बुद्धधर्मको अभ्यास गर्ने गरेका छन् । युरोप तथा अमेरिकामा यस्तै हुने गरेकोबाट प्रभावित भएका छन् यिनीहरू ।

बाहिरबाट हेर्दा युक्तेनमा थोरै भएपनि बौद्धहरू छन् र अभ्यास गर्दैछन् अनि संगठित पनि छन् भनेको सुन्दा खुशी र गर्व लाग्छ । तर यथार्थमा त्यहाँ बुद्धधर्म फैलनसक्ने आधार निकै कम छ । अफ त्यहाँको सरकार बौद्धहरू प्रति सकारात्मक छैन भन्ने समेत सुनिन्छ । अहिलेको अवस्थामा युक्तेन सरकारले सबै धर्मलाई समान व्यवहार गरिरहेको छैन । युक्तेनको संविधान र कानुनमा विवेक तथा धार्मिक संगठनहरूको स्वतन्त्रता दिएपनि राज्य संरचानाले सबै समान छन् तर कोही धेरै समान छन् भन्ने जस्तो विडम्बनापूर्ण व्यवहार गरेको त्यहाँका बौद्धहरूले महशुस गरिरहेको अवस्था छ । उदाहरणको

लागि त्यहाँको धार्मिक मामिलासम्बन्धी राष्ट्रिय समितिले त्यहाँको एक मात्र बौद्ध स्कूल, बुद्धिस्ट एकेडेमी अफ युक्तेनको औपचारिक दर्ता गर्न अस्वीकार गरेको थियो । दोनेत्स्क्रिप्थित शेचेन-लिन गुम्बाले गत ८ वर्षदेखि दर्ताको समस्या खेपिरहेको छ । त्यस्तै निष्पोनजान-स्योहोजी समुदायलाई बौद्ध गुम्बा बनाउन दिइएन । युक्तेनको अपराध कानुनको दफा १६१ ले कसैको धार्मिक विचारसँग सम्बन्धित भावनामा ठेस पुन्याउनुलाई अपराध भनेपनि कतिपय प्रकाशनहरूमा बुद्धधर्मलाई शैतानधर्म र बौद्धहरूलाई अतिवादी र आतंकवादी समेत भनिएको पाइन्छ । त्यसैले युक्तेनियन बौद्धहरू त्यहाँ सरकारको एउटा कानुन र गैर-परम्परागत धर्महरूको लागि अर्को अलिखित कानुन भएको महशुस गर्दैछन् ।

सारांशमा भन्नुपर्दा युक्तेन आफ्नै धर्म संस्कृतिमा विविधता भएको देश भएपनि रसियाको अभिनायकवादी प्रवृत्तिले गर्दा र युक्तेनकै ठुलो देशको इशारामा राजनीति गर्न नेताहरूको कारण आफै स्वतन्त्र हुन नसकिरहेको देश हो । यसैकारणले यसले निरन्तर रसियाको हप्कीदफ्की र युद्धको त्रासदी भोग्न बाध्य छ । यो अवस्था धेरै किसिमबाट नेपालको वर्तमान राजनीति अवस्थासँग मिल्दोजुल्दो छ र यसैले पनि रुसको युद्ध नेपालको लागि एउटा पाठ हो भन्न सकिन्छ ।

बुद्धको जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा सुख-शान्ति फैलिरहोस् । सम्पूर्ण नेपालीहरूमा धार्मिक चेतना विकास होस् ।

मिलन बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लिमिटेड

पाको, न्यूरोड, काठमाडौं, फोन : ४२३१०३६, ४२१६३३५, फ्याक्स : ४२१६१६७

मानवतावादी विज्ञानसम्मत बुद्धिर्थको लोप उन्मुखता प्रज्ञाविद् बौद्धहरुका लागि विस्फोटक चुनौति-१

एक दुर्गलाल शिल्पकार

durgalalshilpkar@hotmail.com

ध्यानाकर्षण (Navigation) :

यो लेखको उद्देश्य समाजमा व्याप्त समस्या (collective macro level problem) हरुको समाधान मानवतावादी विज्ञानसम्मत बुद्धिशिक्षाद्वारा व्यक्तिगत सूक्ष्म एकाइस्टरसा समाधान (Individual micro unit level solution) गर्न सघाउनु हो ।

उपरोक्त व्यापक समस्याअन्तर्गत मानसिक रोग र समस्या पनि पर्छ । प्रत्येक चारमा एकजना व्यक्ति मानसिक समस्याले ग्रस्त छन् भन्ने WHO को तथ्यांकले यसको भयावह अवस्था दर्शाउँछ ।

९०% भन्दा बढी नै मानसिक रोग र समस्याहरू आफै या अर्काको गलत एवं हानिकारक व्यवहारका उपज दुनसक्छन् । गलत व्यवहारको कारक तत्त्व अन्ततः गलत बुझाई याने मिथ्यादृष्टि (Wrong understanding) हो भने त्यसको समाधान सत्यतथ्य बुझाई याने सम्यक्दृष्टि (Right understanding) हो ।

सबै जनाको सबै समस्या समाधान यो लेखको उद्देश्य हो भनिसकेपछि यो लेख पढ्नु हुने पाठकको मनमा के यसले मेरो समस्या पनि समाधान हुन्छ त भन्ने जिज्ञासा वा इच्छा मनमा आएको हुनेपर्छ, यदि त्यस्तो इच्छा आफ्नो मनमा उठेको छैन भने कृपया फेरि माथिदेखि पढ्नु होला, किनकि समस्या नभएको मान्छे तै हुँदैन र समस्या भएपछि समाधान पनि स्वतः चाहिहाल्यो ! अब पक्का गर्नुपन्यो आफ्नो समस्या र खोज्नुपन्यो समाधान ... !

एकजना विद्वानको धारणानुसार -

Lesser minds discuss people,
Average minds discuss events,

Higher minds discuss ideas

-Anonymous

अर्थात्- निम्नस्तरका व्यक्तिहरू मान्छेहरू बारे कुरा गरी (अर्काको कुरा काट्दै) समय बिताउँछन् भने औसतस्तरका सामान्यजनहरू समाजमा भइरहेका घटनाहरू बारे कुरा गरी (घटनामै अलमलिएर) समय बिताउँछन्, जबकि उच्च

- आजकाल थेरवाद भनिने हिनयान र महायानको स्रोत नै सिद्धार्थ बुद्धको मूल रूपको धम्म देशना हो भन्ने कुरा गर्हाँ । दुवै यानले मानव जीवनलाई निरन्तर शान्ति र सन्तुष्टमय सुख र अन्ततोगत्वा परिनिर्वाणमा प्राप्त हुने मार्ग देखाउनु हो भन्ने प्रयत्न गर्दछ । अर्को थप कुरा दुवै यानले आजकल हिन्दुर्धम भनी प्रचलित भएको, त्यो बेलाको वैदिक धर्म संस्कार नमान्नु हो ।

- सिद्धार्थ बुद्धको मौलिक धम्म स्थविरवाद हो । मलाई लाग्छ, धाम जस्तो व्यथार्थ जहिले पनि स्थिर रहने हुनाले स्थविरवाद भनिएको हो । त्यही स्थरविरवादलाई आजकाल थेरवाद भनिएको होला भन्ने मैले बोध गरेको छू ।

बौद्धिकस्तरका व्यक्तिहरू समस्या समाधान गर्नमा केन्द्रित हुन्छन् ।

उपरोक्त तहमध्ये आफ्नो कुरा गराइ कुन तहमा पर्न आउँछ, त्यसमा ध्यान दिनुपन्यो, यदि तेश्रोमा पर्छ भने सकारात्मक तथा प्रतिफलदायक नै भयो र समाधान दिने हुन्छ । तर होइन पहिलो या दोश्रोमा पर्छ भने सावधान हुनुपर्छ किनकि त्यसले समाधान दिँदैन खालि आफ्नो र अरुको समय नष्ट गर्छ र मानिसहरुको आपसी सम्बन्ध पनि बिग्रेर जान्छ ! तर तेश्रोमा आपसी सम्बन्ध मजबूत हुँदै आउँछ ।

यसै आसयबमोजिम समाजमा व्याप्त व्यक्तिगत, सामुहिक र व्यापक समस्या समाधानार्थ भगवान् बुद्धको उपदेशमा आधारित चतुर आर्यसत्य १. दुःखसत्य २. दुःखसमुदयसत्य, ३. दुःखनिरोधसत्य र ४. दुःखनिरोधगामीनी पतिपदा मार्गसत्य जस्तै यहाँ पनि १. समाजको समस्या सत्य, २. समस्या समुदयसत्य, ३. समस्या निरोधसत्य र ४. समस्यानिरोध अर्थात् समाधानकारी आठ गुणयुक्त मध्यममार्ग मोडलको समाधान खाका विद्वत्वर्गमा छलफलको लागि प्रस्तुत छ ।

एक बहुरोगग्रस्त जटील अवस्थाको बिरामीको उपचारमा संलग्न विकित्सकहरू दत्तचित्तमै आपसी छलफलमा व्यस्त हुने गरेजस्तै हात्रो समाजको समस्या हटाउन विद्वानवर्गले मात्र होइन हामी आफैले पनि दत्तचित्तमै गहिरो छलफल गर्नु जरुरी छ ।

तथ्यहरु :

१. समाजमा सामाजिक, आर्थिक, राजनैतिक आदि समस्या बढ़दैछन् भन्नेमा सबै सहमत नै होलान् ।
२. ती समस्याहरु समाधान गरिनुपर्छ भन्नेमा पनि सबै सहमत नै होलान् ।
३. समाधानको उपायबारे मात्र मतभेद हुनसक्छ ।
४. वृद्ध पुस्ताले कलियुगलाई दोष दिई समाधानको संभावना देख्दैनन्, जसरी पनि सबै बिग्रेरै जाने हो भन्ने धारणा राख्छन् ।
५. युवावर्ग समाधानमा आशावादी छन् तर माथि नै भनेकै समाधानको उपायबारे मतभेद राख्छन् । जस्तो कि :
 - क. राजनैतिक क्रान्तिबाट ?
 - ख. सामाजिक क्रान्तिबाट ?
 - ग. आर्थिक क्रान्तिबाट ?
 - घ. स्वारक्ष्य क्रान्तिबाट ?
- ड. बौद्धिक/आध्यात्मिक क्रान्तिबाट :-

जनसाधारणमा बौद्धिक र आध्यात्मिक ज्ञानको कमिले समाजमा समस्याको बाढी आएको धारणा राख्नेहरूले यस विषयमा आमुल परिवर्तन नल्याई नहुने धारणा राख्छन् । यस्तो धारणा राख्नेमध्ये थुप्रैले आ-आफ्नो तह र क्षमताले भ्याएजति समाधान गरेका र गरिरहेका पनि छन् ।

तर समस्या हेरी समाधानको आपूर्ति अत्यन्तै थोरै हुनाले स्थिति विकराल भएर नियन्त्रण बाहिर गई बिस्फोटक रूप लिँदैछ अर्थात् ठाउँठाउँमा हूलदङ्गा, लडाई, भगडा मच्चिदै गएर तेश्रो विश्वयुद्धको वातावरण बन्दैछ ।

दुर्भाग्यवश, समाजहरु यस्तो परिस्थितिमा फस्न पुग्यो भने समग्र मानवलगायत विश्वकै लागि विनाशकारी हुनेछ, मानव सभ्यताकै बद्नाम हुनेछ । अतः हरसम्भव छिटो समाधान पहिल्याउनु जरूरी छ ।

अहिलेसम्म समाधानमा संलग्न संस्था तथा व्यक्तिहरु कृतज्ञताका पात्र हुनुहुन्छ नै हामीले पनि आफ्नो क्षमता र दक्षताद्वारा उत्तम समाधान समाजलाई दिनुपर्छ ।

उद्देश्यहरु :

१. प्राणीहरुको यथासम्भव कल्याण गर्नु ।
२. प्रत्येक मानव बुद्धबीजयुक्त हुने हुनाले प्रत्येक बीजलाई अंकुरित गर्न प्रज्ञाविद्हरुबाट सम्यक्दृष्टि ज्ञानको व्यवस्था गर्नु ।
३. अन्य धर्मानुयायीहरुले बुद्धबीजको अवधारणा नपत्याउने हुँदा पत्याउने बौद्ध समुदायबाटे प्रारम्भ गर्ने ।

४. बौद्ध समुदायमित्र भक्तिमार्गीहरुमा नअल्मलिई ज्ञानमार्गीलाई प्राथमिकता दिने ।

५. ज्ञानमार्गीभित्र पनि मानवीयता, वैज्ञानिकता र व्यावहारिकतावादीहरु अधिक उपयुक्त र प्रभावकारी हुनेहुँदा प्रस्तुत लेख यसै समूहप्रति परिलक्षित र समर्पित छ ।

अरु खालको क्रान्तिमार्गमा लागेकाहरु पनि यो बौद्धिक मार्गको सफलताले निश्चय पनि उत्साहित र प्रेरित हुनेछन् ।

सादृष्य अपेक्षित उपलब्धिः

वर्तमान यो क्षणसम्म संभवतः प्रत्येक मानिसले एकापसमा कुरा गर्ने र व्यवहार गर्ने तरीका भनेको लोभ र डरको प्रयोगबाट मात्र हो । यसमा बीचको वा मध्यममार्गको उपयोग कसैले गरेको देखिएको छैन । मध्यममार्ग जुनकि उत्कृष्ट र सम्भव तरीका हो अर्थात् प्रग्यापूर्ण उपाय हो । यसलाई सम्यक् व्यवहार (सम्यक्वचन + सम्यक्कर्मान्त + सम्यक्आजीव) पनि भनिन्छ ।

प्रस्तुत लेखको आशय बुझन समर्थ हुनासाथ पाठकले एकापसमा स्वतः आदरपूर्वक सम्यक् व्यवहार गर्न थाल्नु हुनेछ। त्यसो नभएसम्म यो लेख बुझाउन सकेको मानिने छैन । अतः नबुझेसम्म स्पष्टताको लागि हार्दिक स्वागत गरिन्छ ।

पृष्ठभूमि:

वैज्ञानिक अध्ययन अनुसार करीब ४५ अर्ब वर्ष पुरानो यो पृथ्वीमा सूक्ष्मजीवको प्रादुर्भाव ३.५ अर्ब वर्ष पहिले, ७० लाख वर्ष पहिले बाँदर जातीबाट मानिसमा रूपान्तरण तथा विकास र १० हजार वर्ष पहिले जंगली शिकारी जीवन प्रणाली छोडै कृषियुगमा आइपुगेर स्थायी बसोबास गर्न थाले । खेति नहुने खाली समयमा विविध बस्तु बनाउन थालेपछि श्रमप्रधान औद्योगिक युग पनि प्रारम्भ भएको मानिन्छ।

एकै ठाउँमा बसोबासमै मानव घनत्व बढ्न थालेपछि गाउँको उत्पत्ति हुँदै, बढ्दै गएर राज्यको रूपमा बदलियो र राज्य संभाल्ने हर्ताकर्ताको रूपमा महासामन्त, राजा, महाराजा हुँदै सप्राटको पनि उदय भयो । राजाहरु जति ठूला भए उति नै निरंकुश हुनथाले, साथै तिनका आसेपासेहरु जमिनदार साहुकार हुँदै साना राजाजस्तै धनी र प्रभावशाली भए भने बाँकी जनता बाहै महिना मेहनत गर्दा पनि खान लाउन नपुग्ने दासदासी र रैतीमा बदलिए ।

सधैको युद्धजनित परिस्थितिमा जनताको अवरथा भनेको उत्पादनशील युवाहरु खेती र उद्योगमा राम्रोसँग लाग्नै नपाइ शासकहरुको छिमेकी देशहरुको भूभाग हड्डने, उत्पादित

अन्न बहुमूल्य धातुहरू र सुन्दर तरूणीहरू लुट्ने जस्ता अमानवीय कृत्यमा संलग्न हुनुपर्दा ठूलो संख्यामा मानिसहरूको मृत्यु, अङ्गभङ्ग र रोगी हुने अनि कमाउने उमेरका परिवारका सदृश्यहरूको अभावले आर्थिक संकटको कारण अनन्त दुःखको चक्रमा फंसिरहेका हुन्छन् ।

यही परिस्थिति बुद्धकालीन समाजमा विद्यमान भएको विवरण पाइन्छ ।

रैतीमाथि अनेकन् थरीका शुल्क, मालपोत, करहरू उठाउँदै अचाक्ली धन जम्मा हुन थालेपछि देवसमान वैभवशाली हुने लोभवश कमजोर छिमेकी राज्यहरू जिल्ले प्रतिस्पर्धामा सैन्य र हतियार भण्डार गर्ने, नविन हतियार बनाउने काममा लागे । यसरी अति वैभवशाली र अजेय हुने लोभमा सँधै युद्ध हुन थाले । अहिलेसम्म त प्रथम र द्वितीय विश्वयुद्ध समेत गर्न भ्याइसकेका छन् ।

यस्तो युद्धले अनावश्यक रूपमा हिटलरले गरेको यहूदीहरूको जातीय नरसंहार, जापानको हिरोशिमा र नागासाकीमा अमेरिकाले अणुबम खसालेर गरेको जस्तो आम नरसंहार भविष्यमा बढाउँ जाने संभावनाले आतकित भएपछि विश्वका ५४ राष्ट्रहरू मिलेर इ.स. १९४५ मा अमेरिकामा संयुक्त राष्ट्रसंघ खडा गरियो । तर स्वार्थ यस्तो संक्रामक रोग हो जसले गर्दा कुनै न कुनै रूपमा संसारमा बैझमानी भएर युद्ध हुने क्रम रोकिएको छैन । कूटनैतिक युद्ध, ब्यापारिक युद्ध कुँदै अन्तमा हतियार युद्ध नै पनि हुने गरेको छ । साथै जातीय, क्षत्रीय, रंगीय, लिंगीय, धर्मीय, वर्गीय, नश्लीय, सांस्कृतिक, भाषिक आदि अनेक बहानामा मानवीच भेदभाव हुन रोकिएको छैन, जसले अन्तमा युद्ध नै गराउँछ ।

प्रत्येक मानवले अर्को मानवप्रति सके सम्मान नसके समानताको व्यवहार गर्न नसिकुञ्जेलसम्म युद्धले बाटो पाइरहने निश्चित छ । यस्ता समस्याको उत्तम समाधान आजभन्दा २६०० वर्षभन्दा पहिल्यै बुद्धले दिइसक्नुभएको हो, तर मानिसमा भएको बुक्खाइको कमजोरीले उहाँको ज्ञान कार्यान्वयनमा ल्याउन कठीन भइरहेको छ ।

मानवतावाद :

राज्य जति ठूलो र राजा जति वैभवशाली भएपनि अभै ठूलो र सके संसारकै चक्रवर्ती सप्राट बन्ने लोभ पलाउन थालेपछि युद्ध कहिल्यै नथामिने हुन्छ । जसले संसारमा शान्तिपूर्ण वातावरणको अभावमा मानवको सृजनात्मक सौन्दर्यपक्ष अर्थात् समग्र मानव सभ्यता नै हराउने चिन्ता व्याप्त हुनु स्वाभाविक हो ।

अतः विचारवान् र चिन्तनशील मानिसहरूमा दर्शनको सिद्धान्तले जन्म लियो । जसले सम्पूर्ण सृष्टीमा मानवको श्रेष्ठता पुष्टि गर्न खोज्यो । बलमाथि बुद्धिको, बुद्धिमाथि ज्ञानको श्रेष्ठता सिद्ध गर्ने लहर चल्यो । यसको लागि परिचमको ग्रीसमा अरस्तू, सोक्रेटिस, प्लेटो, हेरोडोटस् आदि जन्मिन थाले । पूर्वमा वैदिक, श्रमण, बौद्ध सभ्यताको उदय भयो भने चीनमा लाओत्सु, कन्फूसियस् आदि जन्मिए, जसले मानवताको महत्व उजागर गरे र लोभ, द्वेष र मोहको एकस्वरले जस्तै निन्दा गरे ।

यसको उद्देश्य भनेको मानिसमा पलाइरहेको असीमित वैभव भोग्ने लालसामा नियन्त्रण गर्ने र 'वसुधैव कुटुम्बकम्' अर्थात् संसारका सबै प्राणीलाई आफन्त सम्फेर मैत्री र करुणापूर्वक व्यवहार गर्नु भनी मानवतावाद सिकाउन थालियो । मानव कल्याणकै पैरबी गर्ने वाद हुनाले मानवतावादको विरोध प्रत्यक्ष रूपमा कसैले गर्न सकेन्न । तर जति दार्शनिक ज्ञानको उदय भएपनि र प्रसंशा गरिएपनि शासनको केन्द्रमा शक्ति र धनका पुजारी राजा नै रहने गरेकोले निकै सीमित संख्याका ज्ञानवादी राजाहरूको खासै प्रभाव जम्म सकेन ।

बुद्धकालमा जनताको सम्मान हुने, जनताको शक्ति देखिने गणतन्त्रवादी शासन प्रणाली चलन थालिसकेको हो, जसको प्रशंसा भगवान् बुद्ध स्वयंले गर्नुभएको पनि थियो, तर शक्तिशाली धूर्त राजाहरूले षड्यन्त्र गरी मास्न थाले । वैशाली गणतन्त्र यसको राम्रो उदाहरण थियो । जनताको ज्ञानको स्तर धेरै बढेपछि संसारमा परन्तुसम्म टिक्ने भनेकै गणतन्त्र हो । अहिले जनताको ज्ञानको स्तर सीमित भएकोले नाममा गणतन्त्र भनिएका देशहरू पनि सारमा निरंकुश ढङ्गले चलेका छन् ।

वैज्ञानिकता :

संसारमा जति प्राणी र वस्तुहरू उत्पत्ति भएका वा हुँदैछन् र घटनाहरू भएका र भइरहेका छन्, ती सबैको कारण वा आधार छन्, ती कारण या आधार प्रमाणित गरी देखाउनुलाई विज्ञान भनिन्छ । ज्ञानभन्दा विशिष्ट अर्थात् गहिरो हुनाले विज्ञान भनिएको हो । ती आधार वा कारण मौजुद हुँदासम्म त्यस्ता घटना भइरहन्छन् । जस्तो कि सूर्य चम्किरहुन्जेल पृथ्वीमा वनस्पति र प्राणीहरू बाँच्न सक्छन् । किनकि बनस्पति उब्जिन र बढन सूर्यबाट निस्किने फोटोन कण नभई हुँदैन, वनस्पति नभइ प्राणी बाँच्नै सक्दैन ।

धर्म VS विज्ञान :

जहाँ अर्ल धर्माबलम्बीहरूको लागि धर्म र विज्ञान बेगलाबेगलै

मात्र नभएर परस्पर विरोधि कुरा समेत मानिन्छ, तर बुद्धधर्मको सवालमा भने बिलकुल फरक छ । यहाँ धर्म र विज्ञान परस्पर विरोधि नभइक्कन एकअर्काको परिपूरक हो । खासमा भन्ने हो भने बुद्धधर्म आफै परिष्कृत विज्ञान हो । आधुनिक विज्ञानमा जति कुरा छन्, त्यो बुद्धधर्मको तुलनामा धैरे थेरै हो, जबकि बुद्धधर्ममा अहिलेसम्मको विज्ञानले छुन बाँकी थुप्रै कुरा २६०० वर्ष अधि नै स्पष्ट वर्णन गरिसकेएका छन् ।

अहिलेसम्मको वैज्ञानिक उपखलब्धिको आधारमा वैज्ञानिकहरू बुद्धको अनित्यताको सिद्धान्तप्रति सहमत भइसकेका छन् । त्यतिमात्र नभई कुनै वस्तुको पनि आफ्नो अलग्गा अस्तित्व याने पहिचान छैन भनेर बुझिसकेका छन् । अर्थात् कुनै वस्तु के हो ? त्यसको निर्धारण त्यसको वरिपरीको वस्तु र वातावरणले गरेको हुन्छ । जस्तोकि कुनै वस्तुको अणु-परमाणुहरू मिलेर बनेको हुन्छ । त्यो परमाणुलाई पनि विखण्डन गर्दा न्यूट्रोन, प्रोटोन र इलेक्ट्रोनमा विभाजित भएको देखियो । अनि धेरैवर्षसम्म त्यसैलाई आधारभूत तत्त्वको रूपमा मानी राखियो ।

वैज्ञानिक परमार्थ सत्य :

पछि ती सूक्ष्म न्यूट्रोन, प्रोटोन र इलेक्ट्रोन कणहरूलाई पनि विखण्डन गर्न सक्षेम भएपछि तहतह विखण्डन गर्दै जाँदा यस्तो अवस्थामा पुगे कि त्यो विखण्डित वस्तु के हो भन्नै सकेनन् । किनभने ती तत्वहरूले एकै किसिमको स्वभाव नदेखाई समयानुसार भिन्नाभिन्नै स्वभाव देखाउँदै गइरहेको थियो । त्यसलाई आधुनिक विज्ञानले Theory या relativity मार्फत् पुष्टि गरेको छ । यो सिद्धान्तको प्रतिपादक अल्वर्ट आइन्स्टाइन हन, जसले यो सिद्धान्त प्रतिपादन गर्न बढ्द्यको

सिद्धान्तबाट मदत लिएको स्वीकार गरेका थिए । साथै यो पनि घोषणा गरेका थिए कि आधुनिक विश्वमा कुनै धर्म काम लाग्छ भने त्यो बुद्धधर्म मात्रै हो । यूरोपियन दार्शनिक बर्ट्टेण्ड रस्सेलले पनि स्पष्ट गरेका थिए कि मलाई कुनै एउटा धर्म मान्न कर लगाइयो भने बुद्धधर्मलाई मान्नेछु ।

प्रज्ञावादी बौद्ध :

प्रायः मानिसहरु संसारमा प्रचलित कुनै न कुनै धर्मका धर्मावलम्बी वा कम्तिमा कुनै देवी या देवतामा आस्था राख्ने हुन्छन् । कसैले कुनै धर्म मनपराउँछु भन्नुको तात्पर्य उसले त्यो धर्म अध्ययन गरी बुझेरै भनेको होला भन्टान्नु भने गलत हुन्छ । उसले त यो धर्ममा लागे वा यो धर्मको यो देवी वा देवताको भक्ति गरे मलाई यही जन्ममा, अझ तत्कालै फलिफाप होला, नभए मरणपछि सर्वगमा पुगिन्छ होला भन्ने आशामा मेरो धर्म फलानो हो भन्ने गरेको भेटिन्छ ।

बौद्धहरूको प्रकार :

हामीजस्ता बौद्ध कहलाउन चाहनेहरू मूलतः दुईथरी छौं । एक, परम्परागत रूपमा बौद्ध भनी चिनिएको कुलका सन्तान हुनुको नाताले आफूलाई बौद्ध भन्छौं र परम्परागत रूपमा चल्दै आएका जात्रा, पर्व, चाडबाड मान्ने, देवीदेवताहरूको पूजा गर्न, अनि विशेषतः सिद्धार्थ गौतमबुद्धभन्दा पनि आदिबुद्ध भनिने पञ्चबुद्धहरूलाई विशेष भक्तिका साथ पूजा गरिन्छ । यिनीहरू पूजावादी भक्तिवादी हुनाले अध्ययन अनुसन्धानमा प्रायः रुचि राख्दैनन् । अर्कोतिरबाट भन्दा जसलाई अध्ययन अनुसन्धानमा लाग्न रुचि छैन वा क्षमता कमजोर छ उनीहरू कर्मकाण्ड वा परम्परावादमा सीमित हन्छन् ।

अर्को थरी भने परम्परागत बौद्ध कुलका भएपनि नभएपनि सिद्धार्थ गौतमबुद्धको उपदेश अनुशरण गर्न मनपराउनेहरू आफूलाई खास बौद्ध हो भन्ने गर्छन् । गहिरिएर हेन्यौ भने यसभित्र पनि तीन थरीका भेट्न सकछौं । यिनीहरू अपेक्षाकृत रूपमा अध्ययनशील हुनेहुनाले परियति शिक्षा अध्ययन गर्न वा गराउनेमा लागेका छन् ।

एकथरी सूत्रवादी अर्थात् सूत्रपाठ गर्ने गराउने, जातककथा सुन्ने, पर्व पर्वमा उपोसथ शीलव्रत पालन गर्ने, उपदेश सुन्ने आदि गर्छन ।

दोश्रोथरी, समथ या विपस्सना ध्यानका अनुयायी याने ध्यानयोगीहरु हुन् । महायान बुद्धधर्ममा समथ ध्यान बढ़ी प्रचलित छ भने थेरवादी बुद्धधर्ममा विपस्सना ध्यान बढ़ी प्रचलित छ र लोकप्रिय पनि छ । सूत्रवादीहरु ध्यानमार्गमा लागेका वा नलागेका पनि छन् ।

प्रज्ञावादी/अभिधर्मवादी :

तेश्रोथरीलाई अभिधर्मवादी भने पनि हुन्छ तर उनीहरू सजिलोको लागि आफूलाई प्रज्ञावादी कहलाउन चाहन्छन् । बिना अध्ययन अनुसन्धान प्रज्ञावादी भईँदैन, यसैले यिनीहरूमा प्रायः परियति शिक्षा वा उच्चशिक्षा प्राप्त गरेका वा गर्न चाहेकाहरू हुनुहुन्छ । अध्ययनशील हुनाको कारणले अलि बढी नै आलोचक (Critical thinker) खालका हुन्छन् र आफूलाई वैज्ञानिक सिद्धान्तवादी बौद्ध भनेर पनि विनाउन चाहन्छन् । किनकि यो धारको मुख्य जोड व्यवहारीक बुद्धधर्म हो र बुद्धले १८ जनपद पैदलै घुमेर दिनुभएका अमूल्य उपदेशहरू केवल कथा सुनेजस्तो सुन्ने र विश्वास गरिहाल्ले नभई श्रवण, विन्तनमनन् र परीक्षण गरेर विश्वस्त भएपछि व्यवहारमा अनुशरण गर्ने र गर्न सघाउने हो ।

देवलोक समाजको समाजः

विद्यमान समाजलाई बुद्धले चाहनुभएको स्वरूपमा अर्थात् बुद्धको उपदेशमा आधारित बौद्ध प्रणालीको समाजमा रूपान्तरण गर्न सद्प्रयास गर्ने नै व्यावहारिक बुद्धधर्मको उद्देश्य हो, जसमा मानवताको उच्च मुल्यांकन गरिन्छ र सम्मान गरिन्छ । यसबाट मानव जीवनको उच्च उपयोग गर्ने र अधिकतम् प्रतिफल पनि यसबाट प्राप्त हुन सक्नेछ । अर्थात् संसारमा जे जस्ता पनि समाजहरू प्रचलित र संचालित छन् तिनीहरूमा भएका नराम्रा या कमजोर पक्षहाबाट यो स्वतः मुक्त र परिष्कृत हुन्छ ।

भगवान् बुद्धले वैशाली गणतन्त्रलाई जुन तावतिस देवलोक जस्तो भनी उपमा दिनुभएको थियो, छोटकरीमा भन्दा, भण्डै त्यस्तै खालको समाज हुनेछ । यो समाज लागु हुन अलग भौगोलिक क्षेत्र नहोला, तर यति चाहिँ विश्वस्त हुन सक्छौं कि यो उद्देश्यमा सहमत हुनेहरू अर्थात् अभिधर्मको मर्म बुझेहरूबिच यस्तै खालको व्यवस्था चलेछ । यसका निकट छिमेकी समाजहरू पनि यसको सफलताबाट प्रोत्साहित हुन पाउने छन्, कुनै किसिमबाट पनि प्रत्यक्ष या अप्रत्यक्ष दबावको अनुभव गर्न छैनन् ।

भविष्यमुखी समाज

वर्तमान २१ सौ शताब्दी र भविष्यको लागि सर्वाधिक उपयुक्त अधिकतम् उच्चस्तरीय मानव सम्यताको यो समाज हुनेछ । अर्को शब्दमा, तपाईँ हामीजस्तो खालको उच्चस्तरीय मानव समाजको परिकल्पना गर्नसक्छौं, ठ्याकै त्यही किसिमको भन्न सुहाउने समाज यो हुनेछ । जसअन्तर्गत प्रत्येक व्यक्ति आफ्नो क्षमतानुसार उच्चशिक्षा प्राप्त गर्ने, अनुसन्धान गर्ने,

पेशा अपनाउने, समाजसेवा गर्ने अवसर पाउनेछन् साथै इच्छानुसार राजनीतिमा पनि लाग्न पाउनेछन् । तर कुनै किसिमको भेदभाव, अपहेलना, उपेक्षा वा दबावको अनुभव गर्नुपर्ने छैन ।

बोधिबीज धारक उत्तम व्यक्तिहरूको समाज :

यस व्यावहारिक बौद्ध समाजको सह मानवको आधारमा जन्मनासाथै स्वतः न्यूनतम् मानवीय आदर समाजको तर्फबाट प्राप्त हुनेछ र पछि जति जति शिक्षा, प्रशिक्षण, पेशा, अनुसन्धान गर्न पाउनेछन् त्यही बमोजिम अतिरिक्त आदर गौरब पनि स्वतः पाउनेह नै छन् ।

यसका अतिरिक्त, प्रत्येक व्यक्ति बुद्धत्व याने बोधिबीजका धारक हुनुहुन्छ भन्ने पवित्र धारणानुकूल समग्र समाजबाट पूजनीयता अनुभव गर्न पाउनेछन् भने सोहि आधारमा उसबाट पनि समग्र समाजले उत्तम व्यवहारको आशा अपेक्षा गरिरहेको हुनेछ ।

लोप-उन्मुखताको बिस्फोटक चुनौति :

यो समस्त चक्रवालभरी संस्कार धर्म सबै अनित्य छन् भन्ने बुद्धोपदेशभित्र जतिसुकै परम्परागत र कर्मकाण्डी या जतिसुकै वैज्ञानिक सिद्धान्तवादी बुद्धधर्म पनि पर्दछन् । वर्तमान सिद्धार्थ गौतम बुद्धद्वारा देशित बुद्धधर्मको शासन आयु पाँचहजार वर्ष हुनेछ भनी स्वयं बुद्धबाट आज्ञा भएको भनी त्रिपिटकमै उल्लेख भएपनि, जे कुरा पनि ग्रन्थमा छ भन्दैमा वा अहिले म स्वयं तथागतबाटै आज्ञा भएको भएपनि आँखा चिम्ली विश्वास नगर्नु आफ्नो बुद्धिविवेकले परिक्षण गरेर सहि लागे मात्रै विश्वास गर्नु भन्ने अर्को विज्ञानसम्मत सर्व प्रशंसित आज्ञा पनि भएकोले बिना परिश्रम ५ हजार वर्ष टिकीहाल्छ अहिले भर्खर २६०० वर्ष त हुँदैछ २४०० वर्ष त सिङ्गे बाँकि रहिहाल्छ भनी विश्वास गर्न सकिंदैन भने जतिसुकै मेहनत गरेपनि अर्को २४०० वर्षपछि त्यतिकै लोप भएरै जाने त हो नि भनी निरास र निस्कृय भए अर्को १०० बर्षमै लोप भइजान सक्छ ।

अतः मेहनत गर्नु र नगर्नुमा फरक हुनेमा शंकै गर्नु पर्दैन । किनकि जस्तो कर्म गरिन्छ फल त्यस्तै मिल्छ । यदि त्यो कुरा बुद्धोपदेशित हो नै भने पनि त्यसको अर्को उपादेयता हुनसक्छ । जस्तोकि अनित्यताको सिद्धान्तलाई परिपुष्टि गर्न या यो धर्म मानव कल्याण हेतु ५००० वर्षसम्मै व्यावहारिक र सान्दर्भिक रहिहन सक्ने अपूर्व क्षमताको धर्म हो । कुनै सय, हजार वर्षमात्र चल्ने साधारण धर्म होइन भनेर विश्वस्त तुल्याउनको निमित्त पनि हुनसक्छ ।

ऋग्मशः

काँक्रेविहारबाट सिक्खिपर्ने पाठ : यस्तो गल्ती अन्यत्र नगरौं

बसन्त महर्जन

maharjan_basanta@yahoo.com

राष्ट्रपति विद्यादेवी भण्डारी जेठ १७ गते बाजुराको बडिमालिका जाने ऋममा सुर्खेत उपत्यका पुगी वीरेन्द्रनगर नगरपालिका-९ लाटिकोइलीस्थित काँक्रेविहारको अवलोकन गर्न पुग्नुभयो । आजभोलि यो एक पर्यटकीय स्थलको रूपमा विकसित र चर्चित भएको छ । पूर्व-पश्चिम लाम्चो परेको डाँडाको पश्चिमी थुम्कोमा छरपस्टिएका पुरातात्त्विक अवशेषहरू जम्मा गरेर मन्दिरको पुनर्निर्माण गरिएको छ । सर्वसाधारणदेखि बौद्धिक वर्ग पनि यो निर्माणकार्य भएबाट खुसी देखिन्छन् तर यसलाई पुरातत्वको दृष्टिकोणबाट पर्गल्ने काम खासै भएको पाइएन । यो पुरातात्त्विक महत्वको क्षेत्र हो र यसलाई पुरातत्वको दृष्टिकोणबाट हेनै कुरामा चुक्नु धेरै कुरा गुमाउनु

- यो पुरातात्त्विक महत्वको क्षेत्र हो र यसलाई पुरातत्वको दृष्टिकोणबाट हेनै कुरामा चुक्नु धेरै कुरा गुमाउनु हो । यसतर्फ खासै चर्चा नहुनुले नेपालमा पुरातत्त्व विज्ञान कति उपेक्षित रहेछ भन्ने दर्शाउँछ । साथै, पुरातत्त्व विज्ञानका क्षेत्रमा अध्ययन अनुसन्धान गर्ने वर्गले पनि यस बारेमा कुरा बुझाउन नसकेको स्वीकार गरी आत्मालोचना गर्नुपर्ने अवस्था छ ।

यो पुनर्निर्माण कार्यसँग सन्तुष्ट छैनन् । विभागभित्र यसबारे छलफल गर्न उनीहरूलाई सहज लाग्दैन र हीनताबोध गरेर बस्न बाध्य छन् । पुरातत्त्व क्षेत्रकै भएर हुनसक्छ, आफ्नो दुखेसो पोखेकै लागि ती अधिकृतहरू यो पडितकारको सम्पर्कमा आउँछन् र काँक्रेविहारमा बर्बाद नै भएको अभिव्यक्ति दिन्छन् । पदीय मर्यादाका कारण खुल्ल नसक्नु बेगलै कुरा हो

तर उनीहरूको चिन्ता जायज छ । उत्खनन् हुन सुरु गरेदेखिको गतिविधिलाई नियाल्दै र लेख्दै आएकाले पनि हुनसक्छ उनीहरूले मलाई दुखेसो पोखेका हुन् । मन्दिरको पुनः निर्माण कार्य पुरातत्त्व विभागबाटै भएको हो तर उही विभागका अधिकृतहरूले असन्तुष्टि व्यक्त गरिरहेका छन् भन्ने सुन्ना असहज लाग्न सक्छ । यद्यपि काँक्रेविहारको मामिलामा भने यो नौलो कुरा होइन ।

काँक्रेविहार भनिए पनि यहाँ विहार वास्तुकला देख्न पाइँदैन । बौद्ध जगतमा विहार भनेका के कस्ता हुन्छन् र हुनुपर्छ भन्ने कुरामा अलमलिनु पर्दैन । बौद्धहरू पूजा तथा धर्मअभ्यास गर्ने स्थललाई विहार भनिन्छ ।

हो । यसतर्फ खासै चर्चा नहुनुले नेपालमा पुरातत्त्व विज्ञान कति उपेक्षित रहेछ भन्ने दर्शाउँछ । साथै, पुरातत्त्व विज्ञानका क्षेत्रमा अध्ययन अनुसन्धान गर्ने वर्गले पनि यस बारेमा कुरा बुझाउन नसकेको स्वीकार गरी आत्मालोचना गर्नुपर्ने अवस्था छ ।

सम्पदा तथा पुरातत्त्वसँग सम्बन्धित सबै सरोकार प्राचीन स्मारक संरक्षण ऐनअन्तर्गत हुन्छ । यही ऐनअनुसार पुरातत्त्व विभाग रक्षाप्रति र सञ्चालित छ । काँक्रेविहारको भग्नावशेषमाथि उत्खनन् तथा मन्दिरको पुनर्निर्माणलगायतका सम्पूर्ण काम पुरातत्त्व विभागबाटै भएको हो तर विभागकै केही पुरातत्त्व अधिकृतहरू आफै

भिक्षु तथा भिक्षुणीको आवासगृहको रूपमा पनि विहारलाई नै लिइन्छ तर काँक्रेविहारमा यस प्रकारको वास्तु अवशेष केही पाइँदैन। शिखर शैलीको एउटा मन्दिर छ- त्यसैलाई विहार भनिएको हो। यसलाई किन विहार भनियो भन्ने सन्दर्भमा अलि पुरानो कुरा कोट्चाउनुपर्ने हुन्छ। यस डाँडामाथि पुरातात्त्विक भग्नावशेष देख्ने वा प्रकाशमा त्याउने पहिलो व्यक्ति योगी नरहरीनाथ हुन्। उनलाई सन् १९५९ मा यो भग्नावशेष प्राप्त भएको हो तर यो लामो समयसम्म उपेक्षित अवस्थामै रह्यो। सन् २००३ सम्म पनि पुरातात्त्विक अध्ययन हुन पाएन। नेपालमा बौद्धधर्मसँग सम्बन्धित स्तूप, मूर्ति वा केही वास्तु अवशेष देख्यो कि त्यसलाई विहार भनिहाले चलन गैर बौद्धसमाजमा पाइन्छ। कला, संस्कृति र इतिहास क्षेत्रमा कार्यरत प्राज्ञिक व्यक्तित्वहरूमा समेत यो कमजोरी रहेको अवस्थामा सर्वसाधारणमा पनि यही हुनु अनौठो कुरा होइन। लाटीकोइली डाँडाको उत्तर पुरातात्त्विक भग्नावशेष बूद्धधर्मसँग सम्बन्धित भनेर योगी नरहरीनाथले ठम्याइहाले र बौद्ध भएकै कारण काँक्रेविहार भनिहाले। संभवतः उत्तर स्थल वा थुम्को काँक्रेशब्दसँग सम्बन्धित थियो र त्यहाँ बौद्ध पुरावस्तुहरू पाइएको आधारमा काँक्रेविहार नामकरण गरियो।

इस्वीको बाह्यादेखि पन्थौ शताब्दीसम्म कर्णाली क्षेत्रलाई केन्द्र बनाइ एउटा ठूलो भूक्षेत्रमा खश साम्राज्य स्थापना भएको थियो। राजा नागराजबाट स्थापित यो साम्राज्य धार्मिक दृष्टिले मूलतः बौद्ध साम्राज्य थियो। जुम्लाको सिंजा उपत्यकालाई पहिलो र दैलेखको दुल्लु क्षेत्रलाई दोस्रो राजधानी बनाएर राज्य व्यवस्था सञ्चालन गरेको पाइन्छ। करिब तीन सयवर्ष यो साम्राज्य कायम रह्यो। यसअनुसार यस क्षेत्रमा बौद्ध सम्पदा तथा कलाकृति पाइनु आश्चर्यको कुरा होइन। केही सामग्रीको आधारमा सुर्खेत उपत्यका त्यति बेला बौद्धिक

केन्द्रको रूपमा देखा पर्दछ। खश साम्राज्यमा जम्मा पन्थ जना राजाले राज्य गरेको पाइन्छ भने ती जम्मै राजाहरू बुद्धधर्मका पक्षपाती थिए। उनीहरू अन्य क्षेत्र वा राज्यमा बुद्धधर्मका लागि संरक्षक भएर सरसहयोग पनि गर्दथे भन्ने कुराको पुष्टि काठमाडौं उपत्यका र भारतका ऐतिहासिक स्रोतहरूबाट पनि खुल्दछ। काँक्रेविहार मन्दिरको निर्माण कुन राजाबाट कहिले भयो, कहिले र कसरी भत्त्वयो भन्ने कुराको ठोस जवाफ पाइने प्रमाणको अभाव छ। लहडवाजीमा कसैले अनुमान गरेर लेखेको लेखलाई अर्कोले प्रमाण ठान्ने र त्यहीअनुसार फलाना राजा वा ढिस्काना राजा भनेर इतिहास बनाउनुभन्दा ठोस अध्ययन हुनु जरूरी छ। वास्तवमा काँक्रेविहारका सम्बन्धमा ठोस अध्ययन भएकै छैन।

पुरातत्त्वको अध्ययनमा काँक्रेविहार एक प्रकारको नौटंकी हो। २०५७ सालमा यसको उत्खननका लागि नियुक्त पुरातत्त्व अधिकृत अध्ययन स्थलतर्फ रवाना हुनुअघि नै काठमाडौंमा लेखेको एक पत्रमा बौद्ध भनिए पनि काँक्रेविहार हिन्दूधर्मसँग पनि सम्बन्धित भनेर लेखेका थिए। यही आशयको समाचार १६ फागुनको नेपाल समाचारपत्र दैनिकमा पनि प्रकाशित भयो। केहीपछि तत्कालीन संस्कृति मन्त्री ओमकार श्रेष्ठ काँक्रेविहार पुगी सार्वजनिक रूपमा हिन्दू मन्दिर रहेको र हिन्दू मन्दिरको निर्माण गर्ने मन्त्रव्य व्यक्त गर्नुका साथै स्थानीय हिन्दू धर्मावलम्बीहरूलाई उक्साउने काम गरे।

काँक्रेविहारमा हिन्दू देवीदेवताको पनि मूर्ति देख्नु र धार्मिक सहिष्णुताको भाष्य बनाउनुमा पुरातत्त्व विभागको हृदैसम्मको लापरबाटी र विषयविज्ञको अभाव हो। पूरै खश साम्राज्य महायानी बुद्धधर्मसँग सम्बन्धित हो र यस धर्म सम्प्रदायमा गणेश, भैरव, नाग, हनुमान तथा अन्य चरित्र पाइनुलाई अन्यथा लिनु हुँदैन। यी चरित्रहरू महायानी बौद्ध सम्प्रदायमा पनि हुन्छन् भन्ने कुरा थाहा नपाएर हिन्दू चम्मा लगाउन पुगेको भनेर अनुमान गर्न गाहो भएन। बुद्धधर्म भनेर थेरवाद सम्प्रदाय मात्रै बुझ्नु पुरातत्त्व विभागको कमजोरी त हो नै, कसैले दिएको सुभाव सुन्न पनि तयार नहुनु भने गैरजिम्मेवारीपन हो। मूर्ति विज्ञानको मामिलामा पनि काँक्रेविहारमा धेरै मात्रामा चुक्नु लाजमर्दो कुरा हो।

स्थानीय निकाय काँक्रेविहारको पुनर्निर्माण सम्पन्न गरी यसलाई पर्यटकीय स्थलको रूपमा प्रस्तुत गरी आय आर्जन गर्ने ध्याउन्नामा थियो भने पुरातत्त्व विभागको ध्यान ठेकापट्टा मिलाउने चक्करमा। यस क्रममा निर्माण कार्य अलपत्र पारेर ठेकेदारहरू भाग्ने तथा नयाँ ठेकेदार नियुक्त गर्ने क्रम लामो

समय नै चलेर अन्ततः पुनर्निर्माण कार्य सम्पन्न भयो । पुनर्निर्माण कार्यसँग उठेका पुरातत्वसम्बन्धी प्रश्नहरूको जवाफ अन्यत्रका लागि शिक्षाप्रद हुन्छ ।

काँक्रेविहार मौलिक रूपमा कस्तो देखिन्थ्यो र कुन वास्तु संरचनामा बनेको भन्ने कुराको कुनै प्रमाण नपाइए पनि जग तथा प्राप्त दुंगा र अन्यत्र पाइने शैलीको आधारमा शिखर शैलीको हुनुपर्ने अनुमान हुन्छ । यतिकै आधारमा एउटा काल्पनिक मन्दिरको स्केच तयार पारी त्यहीअनुसार पुनर्निर्माण कार्य सुरु गरिएको हो । वास्तवमा पुरातात्विक भग्नावशेषको प्राप्तिपछि त्यस क्षेत्रमा पुनर्निर्माण कार्य गरिहाले चलन छैन । गौतम बुद्धसँग सम्बन्धित लुम्बिनी, बोधगया, सारनाथ, श्रावस्ती, वैशाली, कुशीनगर आदिको प्राप्ति ठूलै उपलब्धि हो । ती क्षेत्र मात्रै नभएर नालन्दालगायतका सयौं पुरातात्विक स्थलमा पुनर्निर्माण कार्य नहुनुको कारण तत्कालीन ब्रिटिश सरकार तथा वर्तमान भारतीय सरकारसँग बजेट नभएर होइन । लुम्बिनीमा पनि पुनर्निर्माण नभएर संरक्षण कार्य मात्रै भएको छ । यी स्थलहरूमा पुनर्निर्माण कार्य थाल्नुको अर्थ हो,

**पाप कर्म (अकुशल कर्म) कहिल्यै नगर्नु
पुण्य (कुशल कर्म) गर्दै जानु ।
आफ्नो चित्तलाई (मन) शुद्ध गर्नु
यही नै बुद्धको उपदेश हो**

बिश्व मोटर ट्रेडर्स

ख-२, ४०८, पुतलिसडक, काठमाडौं, नेपाल ।
फोन नं.: ४२३८१४७, ४०३००४४, ०१२२९२२३०
E-mail: vishwamotor@gmail.com

टोयोटा, मित्सुबिसि, निशान, इसुजु, सुजुकि
इत्यादि गाडिका पार्ट्सहरूको साथै व्याट्रि र इन्भर्टरको
लागि सम्पर्क गर्नुहोस् ।

त्यसको ऐतिहासिकता र पुरातात्विक महत्व नासिनु । काँक्रेविहारमा यही ऐतिहासिकता र पुरातात्विक महत्व मास्ने काम विधिपूर्वक भएको छ ।

मौलिक नक्सा वा आकार प्रकारका बारेमा कुनै जानकारी प्राप्त नभएको अवस्थामा काँक्रेविहार जस्तो रूपमा प्राप्त भएको थियो त्यस्तै रूपमा संरक्षण गरेको भए त्यसको आधिकारिकता जीवन्त रहन्थ्यो । भविष्यमा अध्ययन गर्ने अध्येतालाई सहज पनि हुन्थ्यो । मन्दिर कसैले भत्काएको वा भूकम्पले ढलेको हुनसक्ने अनुमान छ । यसबारे अभि थप जानकारी प्राप्त हुने संभावना थियो । भग्नावशेषहरूलाई यथास्थानमा संरक्षण गरी आगन्तुकलाई सोही दृष्टि अवलोकन गराउनु इतिहाससँग सम्बन्धित विषय हुन्थ्यो तर अहिले पुराना र नयाँ अवयव जोडजाड पारेर नयाँ निर्माणको वास्तु संरचना मात्रै तयार भएको छ । इतिहास, संस्कृति, पुरातत्व तथा कलाका अध्येतालाई काँक्रेविहार निल्नु न ओकल्पुको द्विविधामा पारेको छ- अन्यलाई रमाइले मात्रै ।

काँक्रेविहारको पुनर्निर्माणका ऋममा भएको अर्को नाकाम हो- यसमा रहेका पुराना मूर्तिकलालाई कुरुप बनाउनु । काँक्रेविहारमा रहेका पुरातात्विक भग्नावशेषहरूको महत्व भन्नु यसमा कुँदिएका बौद्ध कलाकृतिहरू पनि हुन् । यसैको आधारमा पनि तत्कालीन कलाशित्यको अध्ययन गर्न सकिन्थ्यो । दुटेपुटेका मूर्तिहरू नै सही, कला अन्वेषकलाई त्यसले जति सघाउने हुन्छ, नयाँ निर्मित मूर्तिहरूले सघाउनुको सङ्ग अलमल्याउने हुन्छ । अहिले टुटफुट भएका मूर्तिहरूमा दुंगाको धुलो जमाएर टाँस्ने प्रविधि प्रयोग गरी मूर्तिलाई आकार दिन खोजिएको छ तर भद्रा देखिन्छ । मौलिकता समेत हराएको छ । यो विधिको प्रयोग मौलिक मूर्तिको प्रतिकृति प्राप्त भएको अवस्थामा मात्रै सार्थक हुन्छ र यसका लागि दक्ष जनशक्तिको दरकार पर्दथ्यो तर पुरातत्व विभाग यसतर्फ पूर्णतः उदासीन रहेको पाइयो ।

काँक्रेविहार सुर्खेत उपत्यकाको एउटा पर्यटकीय आकर्षणको स्थल भएको छ र केही वर्षदेखि यहाँ प्रवेश शुल्क उठाएर आम्दानीको स्रोत पनि बनाएको छ । कतिपयलाई लाग्दो हो, इतिहास, संस्कृति, पुरातत्व तथा सभ्यताको संरक्षण यसरी हुन्छ तर 'यसरी हुँदैन' भन्ने शिक्षा दिने उपयुक्त उदाहरण पनि यही भएको छ । इतिहास, संस्कृति, पुरातत्व तथा कलाका विद्यार्थीले काँक्रेविहारको अवलोकनमा आउँदा हुन्छ तर यहाँबाट सिकेर जाने पाठ भनेको यस्तो गल्ती अन्यत्र गर्नु हुँदैन भन्ने हो ।

तस्बिर: बसन्त महर्जन
श्रोत: आइएनएस-स्वतन्त्र समाचार
<https://ins.news/archives/5448>

आठौं शताब्दीमा बनेको १३ सय वर्ष पुरानो लोधेकर गुम्बा

सुन्दरकुमार थकाली

जोमसोम : उपल्लो मुस्ताङ ऐतिहासिक तथा धार्मिक सम्पदाले महत्वपूर्ण मानिन्छ । तिब्बती कलासंस्कृति र ऐतिहासिक तथा पुरातात्किक सम्पदाले उपल्लो मुस्ताङ पर्यटकीय गन्तव्य बनेको हो ।

उपल्लो मुस्ताङमा यस्तै एक महत्वपूर्ण ऐतिहासिक तथा धार्मिक पर्यटकीय गन्तव्य छ, लोधेकर गुम्बा । यो ऐतिहासिकस्थल लोधेकर दामोदरकुण्ड-१ को मराड गाउँमा पर्दछ । समुन्द्री सतहदेखि भन्डै ४५ सय मिटर अगलो उचाईमा रहेको ऐतिहासिक लोधेकर गुम्बालाई स्थानीय भाषामा 'घर' गुम्बाको 'रूपमा पनि लिने गरिन्छ ।

जोमसोम-कोरला राष्ट्रिय राजमार्गअन्तर्गत चराङ

- लोधेकर गुम्बा विश्वकै पहिलो र पुरानो दाबी गरिएको छ । लोधेकर गुम्बा गुरु पद्मसम्भवको ईतिहाससंग जोडिएको चाखलाग्दो कथा छ । ८ औं शताब्दीमा तिब्बतका धर्मराजा ठिसोड देउचान सम्राट थिए । उनले आभ्नो पालामा भारतबाट तिब्बतमा बुद्धधर्म फैलाउन र प्रचारप्रसार गर्न चाहन्थे ।

खोलादेखि उकालो पश्चिमतर्फ १ घण्टाको पैदलयात्रापछि मराडमा अवस्थित लोधेकर गुम्बा पुग्न सकिन्छ । यहाँसम्म पुग्न स्थानीय तह प्रदेश सरकारको साफेदारीमा कच्ची सडकसमेत स्तरोन्नति गरिएको छ । चराङदेखि मोटर चढेर पश्चिमतर्फ उकालो लागेमा १५ मिनेटमा मराड गाउँ

लोधेकर दामोदरकुण्ड गाउँपालिका-१ मराडस्थित विश्वकै पुरानो र पहिलो दाबी गरिएको लोधेकर गुम्बा

आईपुराँ । मराड गाउँको मराड खोला कटेर केहीबेरको पैदल उर्किलदा त्यहाँ पुग्न सकिन्छ । लोमान्थाडबाट फर्किदा र चराडबाट सिधै लोधेकर गुम्बा जान अलग/अलग दुईवटा कच्ची सडक छ । पर्यटकलाई त्यहाँ पुग्न कुनै कठिनाई पर्दैन ।

भिरालो जमिनको सतह त्यस आसपासका फुम्पा डाङ्काडाङ्कोबीचमा लोधेकर गुम्बा अवस्थित छ । भन्नै ४ सय रोपनी क्षेत्रफल रहेको लोधेकर गुम्बाका चारैतिर भन्नै ६ सयभन्दा बढी माने र छोर्तनहरू अवस्थित छन् भने गुम्बा वरिपरि हरिया बुट्यान छन् । त्यहाँको बीच भागमा ऐतिहासिक गुम्बा छ । यहाँ एकजना पूजारी लामाले गोम्पाको रेखदेख र पूजाआजा गर्न गर्दैन् । सदियौदेखि मुस्ताङी राजाको रेखदेखमा संचालन हुँदै आइरहेको लोधेकर गुम्बा सन् २००७ देखि स्थानीयस्तरमा मराड गाउँलाई हस्तान्तरण गरिएको थियो । त्यसपछि स्थानीयले लोधेकर गोम्पा रेखदेखका लागि पूजारी लामालाई खटाएका छन् । अहिले पनि गुम्बामा लामा बस्थन् ।

लोधेकर गुम्बा विश्वकै पहिलो र पुरानो दाबी गरिएको छ । लोधेकर गुम्बा गुरु पद्मसम्भवको ईतिहाससंग जोडिएको चाखलाग्दो कथा छ । ८ औं शताब्दीमा तिब्बतका धर्मराजा ठिसोङ देउचान सम्राट थिए । उनले आफ्नो पालामा भारतबाट तिब्बतमा बुद्धधर्म फैलाउन र प्रचारप्रसार गर्न चाहन्थे । त्यसैले धर्म राजा देउचानले बुद्धधर्म फैलाउन भारतमा रहेका अत्तेरिया शान्तिलाई तिब्बत बोलाए । त्यसअघि तिब्बतमा पेम्भो धर्म थियो । भारतबाट तिब्बत पुगेका अत्तेरिया शान्तिले बुद्धधर्मको प्रचार प्रसार र तिब्बतीहरूलाई शिक्षा दिन थाले । सोही क्रममा उनले बौद्ध परम्परा अनुसार पूजापाठ गरी साम्ये गुम्बा निर्माण गर्ने कामको थालनी गरे ।

तर अत्तेरियाले बुद्धधर्म अनुसार पूजापाठ र गुम्बा निर्माणको थालनी गरेपनि पेम्भो धर्मका अनुयायीहरूले साम्ये गोम्पा निर्माण र पूजापाठमा अवरोध सृजना गर्न थाले । तिब्बतमा दिनभरी साम्ये गुम्बा निर्माण हुन्थ्यो तर राति आएर अवरोध सृजना गर्न व्यक्तिहरूले भत्काइदिन्थे । यसरी कुनै धार्मिक अनुष्ठानकार्यमा बाधा र अवरोध सृजना गर्न व्यक्तिलाई राक्षसको संज्ञा दिइन्थ्यो त्यसबेला । राक्षसहरूको पटक/पटकको अवरोध र वितप्डाले साम्ये

गुम्बा निर्माणको काम पूरा हुन सकेन । अत्तेरिया शान्तिले धर्म गुरु ठिसोङ देउचानलाई भने, 'यो गुम्बा निर्माणको काम तपाईं र मबाट सम्भव देखिएन । भारतमा अलौकिक शक्ति भएका तान्त्रिक गुरु पद्मसम्भव हुनुहुन्छ । उहाँ १ हजार बुद्धका औतारी हुनुहुन्छ । उहाँलाई बोलाएर मात्र यो काम पूरा गर्न सकिन्छ'

तिब्बतमा साम्ये गोम्पा निर्माणमा अवरोध सृजना भईरहेको कुरा भारतमा रहेका पद्मसम्भवले थाहा पाइसकेका थिए । तर तिब्बतबाट धर्म गुरु देउचानले पद्मसम्भवलाई लिन ५ जना व्यक्तिलाई भारत पठाए । त्यसबेलासम्म पद्मसम्भव तिब्बत जान नेपाल छिरिसकेका थिए । तिब्बती धर्मराजा देउचानले पठाएका ५ जना व्यक्तिसँग पद्मसम्भवको भेट भोटको हिमाली बोर्डर क्षेत्रमा भयो । पद्मसम्भव त्यसपछि तिब्बत पुगेर बुद्धधर्म फैलाउन र गुम्बा निर्माणको काममा सहजीकरण गर्न थाले । गुरु पद्मसम्भव तिब्बत पुग्दा पनि धर्म विरोधी राक्षसहरूको उपद्रो रोकिएन । गुम्बा निर्माणमा भाँजो हाल्ने राक्षसलाई पद्मसम्भवले धपाउन थाले । यसरी पद्मसम्भवले राक्षस धपाउँदा राक्षसहरू नेपालतर्फ पसे । यसरी तिब्बतबाट राक्षस धपाउँदै पद्मसम्भव थासाडको कोवाड आईपुगे । कोवाडबाट फेरिमाथि तिब्बतर्फ फर्किन खोजेका राक्षसलाई लखेट्दै गुरु पद्मसम्भव मुस्ताङको घमी आईपुगे ।

उनले त्यहाँबाट राक्षसलाई धनुषवाण प्रहार गरे । यसरी प्रहार गर्दा घमी खोला उत्तर पारीपट्टी राक्षसको आन्द्रामुँडी भरे । अहिले त्यसस्थानमा राक्षसको आन्द्रामुँडी भरेको ऐतिहासिक किंवदन्ती देख्न सकिन्छ । आन्द्रा भुँडी भरेका राक्षसलाई प्रहार गर्दा रगतहरू ढाक्मर गाउँको पहाडमा लतपतिएको रातो पहाड देख्न सकिन्छ ।

यसरी पद्मसम्भवको प्रहारबाट घाईते भएको राक्षस उकालो उकिलदै मराड पुग्यो । मराड खोलाको पहाडमा पुगेका राक्षसको पद्मसम्भवले मुटु झिकिदिएर अन्तिम समाधि गरिदिए । त्यहाँ राक्षस उत्तानो पारेर बध गरिएको थियो । लोधेकर गुम्बा रहेकोबीच भागको जमिनमुनी राक्षसको मुटु राखेर पद्मसम्भवले लोधेकर गुम्बा निर्माण थाले । पद्मसम्भवले बनाएको ९ तले लोधेकर गुम्बा निर्माणमा तिब्बतका धर्मराजा ठिसोङ देउचानले सहयोग पुऱ्याए । पद्मसम्भवले केही दुई राक्षसहरूलाई त्यही कैद गरी तिब्बत

गएर साम्ये गुम्बा बनाउन सहयोग गरे । कतिपयले तिब्बतमा साम्ये गुम्बा बनेपछि लोधेकर गुम्बा बनेको भन्ने पनि एकथरीको बुझाई छ ।

मुख्य अवरोध पुऱ्याउने राक्षसलाई परास्त गरेपछि तिब्बतमा साम्ये गुम्बा बनाउन थालियो । गुम्बा बनाउँदा यसअघि भाँजो हाल्ने अन्य व्यक्तिहरूले साथ दिए । सबैको सहयोगले तिब्बतमा साम्ये गुम्बा निर्माण भयो ।

२२६ वर्षअघि नेपाल-तिब्बत युद्ध हुनुअघि तिब्बत नेपालको भूभाग थियो । त्यसबेलाको लडाईपछि नेपालको धैरै भूभागमा तिब्बतमा गाँभियो, जुन नेपाल थियो । नेपालमा जतिपनि पुराना गुम्बाहरू छन् ती सबै तिब्बतका धर्मराजाहरूले निर्माण गरिएको भन्ने ईतिहासमा उल्लेख गरिएको लामा लेकसेले जानकारी दिए ।

लोधेकर गुम्बामा गुरु पद्मसम्भवको मूर्तिहरू विराजमान गरिएको छ । तिब्बतमा साम्ये गुम्बा निर्माण गर्ने क्रममा भएको सम्पूर्ण घटनाहरू ढुङ्गामा कुदिएका हस्तलिखित सयौं चित्रहरू छन् । कुनैपनि कंक्रिट प्रयोग नगरी निर्माण गरिएको लोधेकर गुम्बा अहिले ३ तलाको छ । यहाँ विदेशी पर्यटक विभिन्न खोज अनुसन्धान र तथा अवलोकनका लागि पुग्ने गर्छन् ।

विश्वकै पुरानो दाढी गरिएको लोधेकर गुम्बा पुनः निर्माण : ऐतिहासिक लोधेकर गुम्बा २०७२ सालको भूकम्पले क्षति बनाएको थियो । भूकम्पले गुम्बाको माथिल्लो भाग र गोम्पा घर चर्किएको थियो । अमेरिकी राजदूतको सांस्कृतिक कोषको अनुदान २ लाख ८५ हजार अमेरिकी डलर सहयोगमा लोधेकर गुम्बा जिर्णोद्धार थालिएको थियो । जिर्णोद्धारको शुभारम्भ असोज १५ गते गरिएको थियो ।

लोधेकर गुम्बा पुनःनिर्माण तथा जिर्णोद्धार गर्ने जिम्मा नर्वुसुड फाउन्डेशनले लिएको थियो । फाउन्डेशनले सन् २०२३ सम्म जिर्णोद्धार सम्पन्न गर्ने गरी जनशक्ति र स्रोत साधन जुटाएर काम गरिरहेको जनाएको छ । गुम्बा पूनिर्माण तथा जिर्णोद्धार गर्दा गोम्पाको साविकको पहिचान नमासिने गरी निर्माण गरिरहेको जनाएको छ ।

यस्तै लोधेकर गुम्बामा पाटीपौवा निर्माण, छपनी ढुङ्गा बिच्छ्याउने र गोम्पाको गेटदेखि गुम्बासम्मको दुरीमा भन्याड निर्माणलगायतको काममा संस्कृति पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयले गतवर्ष ४ करोड ९३ लाख बजेट विनियोजन गरेको थियो । बहुवर्षीय योजना अनुसार गुम्बाको अन्य पूर्वाधार निर्माणको काम भइरहेको लोधेकर दामोदरकुण्ड गाउँपालिका अध्यक्ष लोप्साड छोम्फेल बिष्टले बताए ।

बुद्धको जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा सुख-शान्ति फैलिरहोस् । सम्पूर्ण नेपालीहरूमा धार्मिक चेतना विकास होस् ।

क्यानन् बचत तथा ऋण सहकारी संस्था लि.

स्वयम्भू-१५, सानो भन्याड, काठमाडौं, फोन : ४२८८८८८

सामाजिक क्रान्ति व बुद्धिशिक्षा

शशिल चित्रकार

sowyam2552@yahoo.com

समाज विकासया निति विश्वय बुद्धिशिक्षाया आवश्यकता अप्या वंगु बारे चर्चा परिचर्चा जुयाच्वंगु बने, न्यने खनाच्वंगु दु। शायद थुकी विवाद ददमखु कि सामाजिक क्रान्तिया बिगुल बुद्धिशिक्षापाखे हे जू वंगु खः। नेपाः व विश्वया सामाजिक समस्या धइगु मनूतयगु क्रियाकलाप, सोचाइ, श्रोत साधनया दुरुपयोगानिसे, असमान वितरण, संग्रह आदि इत्यादि कारण बाहेकं मेगु खइमखु।

विश्वय राजनीतियात मूँ केन्द्रविन्दु माने यानाः समाज व सामाजिक परिवेश, व्यक्तिगत चरित्रयात गौण यानाः दलगत राजनीति, भाषणबाजी, स्वार्थजन्य नाराबाजी, समूहगत स्वार्थप्रेरित कार्यक्रम व नीति निर्माण समाजया समस्या ज्यंके फडमखु। थुकी आशा यायेगु बेकार जूवनी। तत्कालिन समस्या समाधनया नामय ढाकछोप यायेगु ज्या जक जू वनीसा हाकने मेगु समस्या श्रुजना यायेगु आधार नं जूवनेफु। उकिं राजनीतिक समाधान व राजनीतिइ हे व्यर्थया समय बर्बादी, मनूतयगु श्रम, श्रोतया दोहन यायेत तिबः जक जू वनीगु खःला धाये फइगु आधार खनेदु।

समाजया मेमेगु ख्यः थे राजनीति नं तगू अंग जक खः, थव हे दक्ष अंगया केन्द्रविन्दु धाःसा मखु। तर विश्वया व्यवहारय् (अव्यवहार ?) राजनीति (अराजनीति) यात सत्ता व शक्तिया श्रोतया नामय थुकियात केन्द्रविन्दु माने यानाच्वंगु तःधंगु गल्ती जक मखुला ? अथवा थव गल्तीया परिणाम थौं विश्व फये मालाच्वंगु मखुला ? धायेगु खःसा राजनीतिया लागि समाज मखु, समाजया लागि राजनीति जुइमा। थन भीसं गज्यागु राजनीति यायेगु धइगु थुइकेमा। थव छगूकथं व्यक्ति व्यक्तिया लागि हाथ्या खः।

विश्वय थीथीकथंया तथाकथित राजनीतिक प्रणाली वल, व्यवस्था परिवर्तनया लहर वल, थुकिया हे इवलय नेपाःया राजनीतिक व्यवस्था परिवर्तन गुलि यथार्थपरक वा सामाजिकमुखी जू ? थव ख्यं सीकेमाःगु दु। राजनीति यायेत वझपि भीगु हे समाजया उत्पादन खः, समाजया उत्पादन वझपिसं समाजमुखी ज्या यायेगु कि, सर्वसत्तावादया नामय समाजया विधवशा जुइगु ज्या यायेगु अथवा उकिया माध्यम

- राजनीति यायेत वझपि भीगु हे समाजया उत्पादन खः, समाजया उत्पादन सर्वसत्तावादया नामय समाजया विधवंश जुइगु थव ख्यं विचाः यायेमाः। परिवर्तनया संवाहक व्यक्तिया सोच जुइगु कि राजनीतिक प्रणाली ?

जुइगु थव ख्यं विचाः यायेमाः। परिवर्तनया संवाहक व्यक्तिया सोच जुइगु कि राजनीतिक प्रणाली ?

धम्मपदया छगू श्लोक न्वयथनेगु पायाछि जुइ-

पथब्या एकरज्जेन-सग्रस्स गमनेन वा।

सब्बलोकाधिपच्येन-सोतापत्तिफलं वरं ॥

अर्थः फुककं पृथ्वीया राज्य यायेगु स्वयां नं, स्वर्गय वनेगु स्वयां नं फुककं लोकया अधिपति जुइगु स्वयां नं, श्रोतापति फल हे उत्तम । (१७८)

थव शिक्षा न राजनीति स्वयां मनया क्रियाकलापयात हे तःधंगु महत्व बियातःगु दु। मेगु उदाहरणया लागि सिद्धार्थ गौतम राजपाट त्याग यानाः वःगुया अर्थ छु ? राजनीति सर्वसर्वा मखु, समस्या समाधानया कारण तत्व नं राजनीति मखु। बरु व्यक्ति स्वयं क्लेशरहित जुइगु कुतः, कुशल ज्या वृद्धि यानाः, अकुशल ज्यापाखे तापायेगु खः ? जुजु जुया च्वंसा चक्रवर्ति जुइगु, अले गृहत्यागी जुल धाःसा बुद्धत्व लाभ याना काइ धइगु भविष्य बानी (भविष्यवाणी माने मयाःसां तबि राजपाट ला त्वःत्गु खः), अले बुद्धत्व प्राप्ति धुंकाः समाजया दुःख, मनूतयगु दुःख न्हंकेत ल्यं दुगु जीवन जनकल्याणया लागि छ्यलेगु हे राजनीति स्वयां समाज मुख्य धइगु सन्देश क्यनेत पर्याप्त मजूला ?

हाकन् धम्मपदया मेगु श्लोक (८४) लुमंकेगु पायाछि जुइ।

न अत्तहेतु न परस्स हेतु,

नु पुत्तमिच्छ्वे न धनं न रट्ठं ।

न इच्छेय्य अधम्मेन समिद्धिमत्तनो

स सीलवा पञ्जवा धम्मिको सिया ॥

अर्थः थःगु निति, मेपिनिगु निति, पुत्रपुत्रीपिनिगु निति अथवा धन व देशया निति, 'अर्धम यानाः समृद्धि जुइ धइगु ईच्छा' मयाम्हेसित हे शीलवान प्रज्ञावान धार्मिक धाइ। थव

लुमंकेबलय् : आःयागु राजनीति गन ला: वइ ? अले सामाजिक शिक्षा परिवेश गज्याःगु जुइमा: ?

छु ई न्व्यः स्थानीय सरकारया चुनाव जुल, लिच्छवल | आः हाकन छु ला लिपा प्रदेश व संघीय सरकारया चुनाव नं वइ | चुनाव धयागु निरन्तर रूपय् वइ, वनी जुयाच्वनी | न्यादै न्यादैया भेला वा जात्राया रूपय् न्व्याना हे च्वनी | तर देय् व समाजया अवस्था बांलाइ वा बांमलाइ थ्व सवाल न्व्याबाले अथेहे | थुकिया लिसः धायेमाल धाःसा निश्चितय् नं बांलाइ वा बांमलाइगु धइगु राजनीतिक कारण जक मखसे व्यक्तिया कार्यशैली, सोच, मानसिकता व क्षमताय् निर्भर खः धइगु खंय विवाद दइमखु |

समाजया समस्या ज्यकेत आवश्यक व्यवस्था व कार्यक्रमया लिच्छः लाइपि जनता, समाजया लागि वैकल्पिक व्यवस्थाया नं अध्ययन जुइमा:, थथे जुयाच्वंगु मदु |

सतक विस्तार व मेमेगु थीथी योजनापाखे लाइगु सामाजिक पिडाया गुगुं अध्ययन जूगु खनेमदु | यदि मदुसा थज्याःगु योजना हइगु राजनीति छु यायेत ? समाजमुखी मजुइगु, समाजयात केन्द्रविन्दु नाला मकाइगु राजनीति गज्याःगु राजनीति ?

नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठानया शब्दकोशय् राजनीतिया परिभाषा

थुकथं बियातःगु दु, प्रजाया पालन यायेगु राज्यया शासन मजबुत यायेगु, मेगु देयनाप ल्वःकर्थ व्यवहार यायेगु, राज्यया नीति, राज्यया शासनसम्बन्धी नीति वा व्यवस्था यायेगु । थुकियात स्वयेबलय् प्रजाया पालननिसे ममेगु ज्या यायेबलय् समाज, जनता केन्द्रविन्दुइ ला: कि राजनीतिक व्यवस्था धइगु न्व्यसः ब्लनी | शब्दकोशया परिभाषाया अनुरूप ज्या याइपि मनुतय् नैतिकता, अध्ययन, समाजप्रतिया दायित्व व कुशल ज्या यायेगुपाखे गुलि न्व्यो ब्वाःम्ह खः धयागु नं मापदण्ड दयमा: थे च्वं |

व्यक्तिया कुशल अकुशल कर्मया सवालय् बुद्धिशिक्षा बाहक मेगु विकल्प मदुसा, देय् व समाजय् थ्व शिक्षा विनाया जनमत, राजनीति अले दक्ष हे श्रोत साधन, समय बर्बादी सिबय् मेगु छु जुइ ? अले थ्व बर्बादीया निरन्तरता गबलय् त क ? शुद्धशिक्षाया लिधंसाय् सामाजिक ऋन्ति मजूतले थ्व न्व्याना हे च्वनी, समाजय् गुलि गुलि बुद्धशासन (शिक्षा) न्व्याः वनी उलि हे देय् व समाज नं सामाजिक ऋन्तिपाखे न्व्याः वनी, अथेहे सु सु थ्व शिक्षापाखे लाभान्वित जुइ उलि उलि हे सामाजिक ऋन्तियात तिबः जुइ |

सकसिया भिं जुइमा: ! मङ्गल जुइमा: !

बुद्धको जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा सुख-शान्ति फैलिरहोस् । सम्पूर्ण नेपालीहरूमा धार्मिक चेतना विकास होस् ।

हस्तिनापुर बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था लि.
चन्द्रगिरि न.पा. - ५, किसिपिडी, काठमाडौं | फोन नं.: ८-३९६६६८
ईमेल: hastinapursaccos@gmail.com

History of the Ancient Mayadevi Statue of Lumbini

Rabindra Man Tamrakar

Shankhamul, Lalitpur

E-mail: tamrakar57@gmail.com

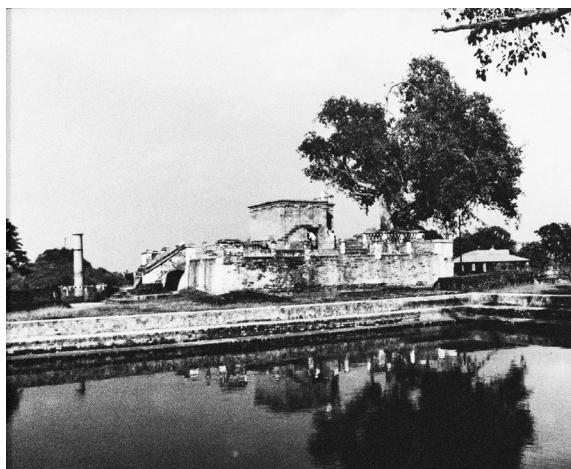
The ancient black stone Mayadevi statue set up inside the Mayadevi Temple located in the UNESCO enlisted world heritage site Lumbini, the birthplace of Lord Buddha, is a significant sacred shrine for all the Buddhist adherents. Amongst other stupas, monasteries and temples in the Lumbini premises, this statue is the spiritual heart of Lumbini for all the Buddhist devotees, peace lovers as well as other national and international visitors.

As we study the early history of Lumbini, there is a close interrelationship among Asoka Pillar, Mayadevi Temple and the ancient Nativity Sculpture. The history, for example, revealed that the famous Mauryan Empire emperor Asoka had paid a pilgrimage visit to the holy shrine accompanied by his spiritual Venerable Master Upagupta in the period of 249 BC. During that period, it is believed that emperor Asoka had constructed the original Mayadevi Temple using burnt bricks to safeguard Nativity Sculpture and Marker Stone (exact birthplace of Lord Sakyamuni Buddha). The history as well has disclosed that emperor Asoka had erected a sandstone pillar with an inscription written as '*Hida Buddhe Jate Sakyamuniti*' (Lord Sakyamuni Buddha was born here) in Lumbini. This pillar still exists today in Lumbini near Mayadevi Temple, and we admire it as the Asoka Pillar. The visit of emperor Asoka in 249 BC therefore was the milestone in the history of Lumbini. Similarly, the early history of Lumbini has also revealed that eminent Chinese pilgrims, Tseng Tsai (4th century

The history as well has disclosed that emperor Asoka had erected a sandstone pillar with an inscription written as 'Hida Buddhe Jate Sakyamuniti' (Lord Sakyamuni Buddha was born here) in Lumbini.

AD), Fa-Hsien (5th century AD) and Hiuen Tsang (7th century AD) have visited Lumbini and described the birthplace of Lord Sakyamuni Buddha in their travel records. Among them, a great Chinese scholar and traveler Hiuen Tsang's travel account is the most prominent one and provides detailed descriptions of Lumbini. In the description of his journey diary, he

found the wilderness of the Lumbini site, and has observed that the Asoka Pillar itself was fragmented by lightings, and was lying on the ground. He as well has mentioned the existence of a large Mayadevi statue in Lumbini, the one which we worship today inside the Mayadevi Temple. However, this statue is apparently remarked in the worn-out condition.

Likewise, the history as well has mentioned that the entire Lumbini area including Asoka Pillar was shrouded in a thick bushes and forests and was buried in the ground for a long period of time. As a result, the birthplace of Lord Sakyamuni Buddha was then lost to the world for several centuries. Later, in 1896 AD,

governor-general of Palpa, Khadga Shamsher Jung Bahadur Ranahad received an information about a large pillar being buried under the

Jung Bahadur Rana. After approval from the governor-general, Dr. Fuhrer further archeologically excavated the previously discovered site, took pictures of the uncovered Asoka Pillar along with its inscription, and then has shown the images to Brahmi script expert archeologists. After analyzing the expert archeologists' studies, he then has concluded that Lord Sakyamuni Buddha was born in this very ancient Lumbini area and

forest ground of the Rummindehi area (the present Lumbini site). He then inspected the hidden pillar site and excavated the ground for the further investigation. In the meantime, an eminent British Indian archeologist surveyor Dr. Alois Fuhrer arrived in the same location and has met Khadga Shamsher

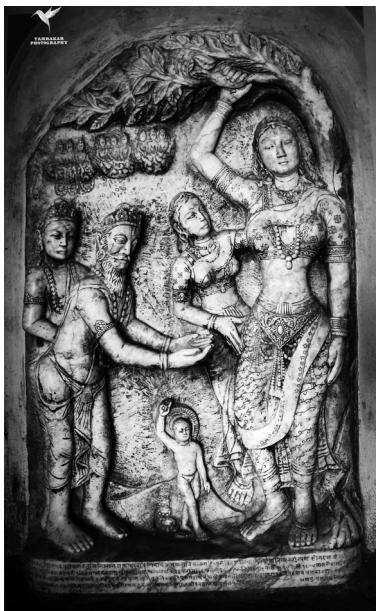
**बुद्धको जन्मभूमि राष्ट्र नेपालमा सुख-शान्ति फैलिरहोस् ।
सम्पूर्ण नेपालीहरूमा धार्मिक चेतना विकास होस् ।**

बलम्बु व्याउ सहकारी संस्था लि.

बलम्बु-६, काठमाडौं, फोन नं. ८३१८८८४

ईमेल : bmc_coperative@yahoo.com

has publicized this information to the entire Buddhist world. This site then drew huge attention of many archaeologists and historians from around the world. Dr. Fuhrer is the one who rescued the lost information regarding the birthplace of Lord Sakyamuni Buddha from oblivion. After revealing this information by Dr. Fuhrer, the then government of Nepal as well has shown great interest on the Lumbini area. Later, the government has perceived the essence of birthplace of Lord Sakyamuni Buddha as well as the ancient Nativity Sculpture set-up inside the Mayadevi Temple as they were the prime attractions to the whole Buddhist world, and then has prioritized the Lumbini area for development.

Later, in 1898 AD, i.e. two years after discovering the Asoka Pillar, another archeologist called Mr. P.C Mukherjee has arrived in the Lumbini area for further exploration. He has excavated the area adjacent to the Asoka Pillar and has found the ancient brick walls along with various other artifacts. He then analyzed the discovered artifacts for further evidences and has postulated that there could be some ancient stupas or temples in the uncovered site. He as well has found two other living physical structures near the excavated location. One of them was the Rummindhi temple where the local communities worship it as a *Bandevi* deity, even sacrificing animals and fowls. It is said that Mr. Mukherjee observed the found temple in the dilapidated condition due to its prolonged elderliness. The Lumbini history also postulated that in the long run this temple was restored into the present day Mayadevi Temple.

After that in 1899 AD, Mr. Mukherjee has further excavated the discovered site where the Lord Sakyamuni Buddha was born and has found ancient Nativity Sculpture in the same location. However, the

head of the discovered sculpture was found broken from the main panel, and he then joined the two parts of sculpture into a single panel. Subsequently, the same Mukherjee revealed the discovered Nativity Sculpture to the entire Buddhist world. Later, in AD 1930 decade, the mound of the original Mayadevi temple was further excavated by General Kaiser Shamsher J.B. Rana who in 1939 AD reconstructed the temple. Present Mayadevi Temple however was built in 2003 by the Lumbini Development Trust.

The ancient Nativity Sculpture installed in the Mayadevi Temple in Lumbini was believed to be built in the period between 3rd and 4th centuries. This sculpture depicts the birth scene of Prince Siddhartha, and in the right Mayadevi is depicted holding a branch of a Sal tree with her right hand while her sister Prajapati Gautami in the left is standing nearby to support her during the delivery. Likewise, in the left, two celestial figures (Brahma and Indra) are receiving the newly born Prince Siddhartha while the newly born baby is shown below standing upright on a lotus pedestal.

Before Lumbini Development Trust built present Mayadevi Temple in 2003, there was another Mayadevi statue made of white marble installed beside the original Nativity Sculpture. This statue was established inside the Mayadevi Temple in 1956 AD by late Jujuman Tamrakar, elder son of Mr. Thirman Tamrakar and Mrs. Ratnamaya Tamrakar, from Mahabu Tawa Bahal (Bodhipranidhi Monastery) of the Kathmandu City. He was the member of Mahabu Tawa clan of Tamrakar Samaj. This is stated in the inscription written below the marble Mayadevi statue which was designed by the famous artist Mr. Chandraman Maskey from Bhedasing, Kathmandu. However, this statue was created by a sculptor Guruju from Kirtipur. This marble statue is nearly four feet long and as well depicts the scenes similar to the original Mayadevi Sculpture. Nevertheless, some scenes in this statue are dissimilar from the original one. For example, newly born Prince Siddhartha is shown below stepping on seven lotus flowers. Likewise, several celestial figures are showering flowers from the heaven to the newly born baby and Mayadevi. After Lumbini Development Trust built present Mayadevi Temple in Lumbini in 2003, this marble Mayadevi statue was transferred inside the Royal Buddhist Monastery located in Lumbini, and is being worshipped by the visiting devotees in the monastery.

बौद्ध वृद्धाश्रम, बनेपालाई सहयोग

दिवंगत भिक्षु सुमंगल महास्थविरबाट स्थापित तथा हाल बुद्धविहार भूकुटीमण्डपबाट संरक्षित बनेपाको बौद्ध वृद्धाश्रमलाई भौतिक पूर्वाधार, आश्रम संचालनार्थ कुनैपनि रूपमा श्रद्धालु दाताहरुबाट सहयोग गर्न सक्नुहुन्छ, यहाँहरुको आर्थिक सहयोगले मात्र आश्रमलाई निरन्तरता दिन सकिने भएकाले वृद्धाश्रम सहयोगको अपेक्षा राख्दछ । आश्रमको स्तर उन्नतिका लागि सहयोग गर्ने निम्न दाताहरुलाई वृद्धाश्रमको तर्फबाट हार्दिक साधुवाद व्यक्त गर्दछौं ।

- १) नेपाली कॉग्रेस प्रदेश सभा रु. १५,०००/- (पन्धहजार) आर्थिक सहयोग प्राप्त ।
- २) जयराम बहरा श्रेष्ठ, बनेपा-४ बाट रु. ११,१११/- (एघारहजार एकसय एघार) सहयोग प्राप्त ।
- ३) अडिटर्स एसोशियशन जिल्ला कार्यसमितिबाट रु. १०,००५/- (दशहजार पाँच) सहयोग प्राप्त ।
- ४) भगवान्‌देवी मानन्धर, खुसिबुँबाट जन्मोत्सवको उपलक्ष्यमा रु. ५,०००/- (पाँचहजार) सहयोग प्राप्त ।
- ५) इन्दिरा तुलाधर, बालकुमारीबाट जन्मोत्सवको उपलक्ष्यमा रु. २,५००/- (पच्चीससय) सहयोग प्राप्त ।
- ६) आषगि ताम्राकार, विशालनगरबाट जन्मोत्सवको उपलक्ष्यमा रु. २,०००/- (दुइहजार) सहयोग प्राप्त ।
- ७) पमुतो भन्तेबाट आश्रमलाई रु. १,८००/- (एकहजार आठसय) सहयोग प्राप्त ।
- ८) जनकदेवीको स्मृतिमा मंगला र निर्मला मानन्धर, बाफलबाट रु. १,०००/- (एकहजार) सहयोग प्राप्त ।
- ९) दिवंगत अंगुरमान र सूर्यलक्ष्मी तुलाधरको स्मृतिमा प्रवीन तुलाधर र सविना तुलाधरबाट खन्नेथाल १० र कचौरा १० प्राप्त ।
- १०) नेपाली कॉग्रेस काम्रे २ ख कार्यसमितिबाट चामल ४०केजी, दाल४ केजी, तेल १ बाकस, नून ५पाकेट, चिनी ५केजी, अण्डा १क्रेट, चिया १केजी, भिभा १० र फलफुल वितरण ।
- ११) असलमायाको स्मृतिमा छोरीहरू पूर्णदेवी, लक्ष्मीदेवी, रामदेवी, हरिदेवी तथा उर्मिला श्रेष्ठबाट चामल १ बोरा, आलु २धा, दाल ४केजी, तेल २लि, चिनी २केजी, चिया तथा मरमसला सहयोग प्राप्त ।
- १२) आश्रय श्रेष्ठ तथा पूर्णप्रसाद श्रेष्ठबाट बिस्कुट, साबुन, चेवनप्रास, ब्रस आदि प्राप्त ।
- १३) मनिषा तामाङ्को जन्मदिनको उपलक्ष्यमा चामल १बोरा, चिनी १केजी, दाल २केजी, मस्यौरा, तेल २ लि, बिस्कुट आदि ।
- १४) भाइकाजी शाक्यको स्मृतिमा छोरीहरू रोशनी, रोनिता, छोरा निरेन्द्र, बहिनी मदीदेवी शाक्यबाट खाना तथा फलफुल वितरण ।

मैत्रीपूर्ण शुभेच्छासहित : आश्रमको सहयोगार्थ सबै महानुभावहरुले सम्पर्क गर्न सक्नुहुनेछ -

आध्यात्म. भिक्षु कोण्ठन्या

फोन: ९८४९०४६९८८

सल्लाहकार : दैतज्ञराज कायस्थ, बनेपा

फोन: ९८४३०२०६४६

दश पारमिता-७

आचार्य भिक्षु कुमार काश्यप

गत अंकपाखे क्रमशः-

उखे मदीदेवी जंगलय् फलफूल का:वंहसिया मन स्वतुमतु स्वल | मदीदेवीया ल्हाःतं फल खायेगु अंकुश कुरुं जक वन | जंतुतयसं नं थःत न्वयन्वय पनाच्च थे ताल | मन आकुल ब्याकुल जुइकाः मदीदेवी जंगलं लिहां वल | तर साचिया मस्तयसं सा पियाच्चनी थे लँय दथुइ तक वयाः पिया च्च वइथाय थौं मस्त पिया च्च मवः | तापाकनिसे दुरुरुरु बां वयाः म्हय न्वयासी प्यासी याःवइपि नं वःगु मखु | आश्रमय् थ्यंकाः स्वत | आश्रम नं शून्य | इमि न्वयवःसात नं उखे थुखे अथे लानाच्चन | मदीदेवीया दुरुं जाःगु नुगःपा तज्याइ थे च्चन | मयेकं नं मती लुइके मयःगु कथं मस्त गनं छुं जुलला धकाः शंका वनेवं भन सहयाये मफुत | थुखे वेस्सन्तर छुं मधासे सुंक च्चच्चन |

अले उखे थुखे मस्त मातुमाल | हानं वेस्सन्तरया थाय् वयाः धाल, छाय् थौं छलपोल नमवासे च्चनाबिज्याना ? बनया भंगःपंछि महाः थे छलपोल नं थौं गथे महासे च्चना ? मस्तयत धुं नल ला ? भालुं नल ला ? अथवा गर्नगिनं कुरुं जकं वन ला ? मित्तः वंपि लिहां जकं मवःनि ला ? अथवा गनं ज्याय् हे छ्वयातया ला ? गो गन वन जि मस्त ? गो गन वन, गन वन धया ?

तर बोधिसत्त्वं लिसः बीगु हे छु | अले मदीदेवी भक्तं अनेक प्रश्न यायां ख्यावं च्चन | अभ बोधिसत्त्वया मती वन, यथार्थ खैं कनेवं शोकया शोक तुं जुया वनी, मदीदेवीया मन उई जुइ | उकिं छुं मेगु खैं छकोनि वया मन ब्वाके माल ' थथे मती तयाः मदीदेवीया मनय् प्रहार बीत, छगू मेगु विषयय् छ्वयेत थवयात छाक छगू खैं धया: शोकं छको मनं चीका छ्वये धका भालपा: बोधिसत्त्वं धयाबिज्यात, हे मदी, छ बालाः, हानं छ युवती | जंगलय् अनेक शिकारीत दु | मंत्र तंत्र सःपि नं दु | छ सुर्थनिसे पिहां वनी, बहनी तिनि लिहां वइ | भिंपि मिसातय् थव बानि जुइमखु | छं जि मचातय् छु जुल थे, वेस्सन्तर गथे हालाच्चन जुइ धकाः मती हे मवःथे च्चं | थ चुयागुं दोष

मखु, जिगु हे दोष खः | जितः थःगु राज्यं पितिना हल, जि निर्धनी जुल, उकिं जितः थथे जुल ।

वेस्सन्तरं थथे छु धाल, मदीदेवीया मनय् मेगु वाफय् वल | तर विषय मेगु जुल | वं हवाँयहवाँय ख्ययाः बनय् जूगु ब्याक खैं बिन्ति यात | हानं वया मनय् वेस्सन्तरं शंका यात धकाः दुःख ताल | गुलि छु धालं नं मेगु छुं मधाः | न मचातयय् विषयय् छुं धाल न ख्याः सिलाः नये त्वने हे यात | अले मदीदेवी थ निता दुःखं मूर्छा जुल |

थुगु इलय् वेस्सन्तरं आः धात्थेगु खैं कनेगु ई जुल भालपा: बिज्यात | अले मदीदेवीया नुगलय् ल्हाः तयाः स्वत | हानं कमण्डलय् लः हयाः लः त्वंकल | न्वयलांनिसे थम्ह मिथियाम्ह मदीदेवीयात वेस्सन्तरं थःगु मुलय् छ्यों दिकाः लखं हाहा यानाः ख्यालय् पितु पियाबिल | छाती उसि उसि यानाबिज्यात | पलख लिपा मदीदेवीया होश दत | मिखाय् ख्यबि जायक तयाः थःत मुले तयाच्चम्ह वेस्सन्तर खन | अले वेस्सन्तरं वयात ब्याकक खैं धाल, प्रिय मदी, छंगु विचारय छता हे जक दुःख मजुइकेत, हानं छं मस्तनाप बायेमाःगु दुःख खैं कनेत जिं छंत अथे धया | मदी, छं जिगु दान बीगु स्वभावयात स्यू | छ बनय् वना च्चबलय् थन भीथाय् छम्ह गरीबम्ह ब्राह्मण वल | वयात मस्त मालाच्चन धाल | उकिं जिं भी मस्त वयात बियाछ्वया | छं मनय् धैर्य ति | महापुरुषपिसं निर्वाणया निंति थःगु नुगः तच्यानाः नं दान बी | छं जिगु थ दानयात अनुमोदन या ।

थुकथं वेस्सन्तरं कायम्हयाय् त्याग यायेव देवराज शक्रया मती वन | थ वेस्सन्तरं हानं फवं वयेवं थः जहान नं त्याग याइ | मदीदेवीया दुर्गति जुइ | वयागु धर्मं नं स्यनी | उकिं आः हे जिं वनाः मदीदेवी दान कया हये, थुपि मस्त नं खथाय् लाके | थथे मती तयाः वेस्सन्तरयाथाय् ब्राह्मण भेष कया: इन्द्र स्वयं थ्यंकः वल | महासत्त्व वेस्सन्तरं उम्ह ब्राह्मण भेषधारी शक्रयात नं स्वागत यानाः फेतुकल | हानं जंगलय् छु कायेगु आशयं वयागु धकाः नं न्यनाबिज्यात | हानं भेषधारी ब्राह्मणं धाल, थः तःसकं वृद्ध जुगुलि विवाह याये धयां विवाह जुइ नं थाकुगुलि मदीदेवी छम्ह फवं वया ।

बोधिसत्त्वं म्हिगः जिं थः कायम्हयाय दान बिया, थौं
जिम्ह जहान दान का: वल । कन्हे जिगु नुगःस्यै दान का:
वइ । तर जगतया हितार्थय् जिं गबलें फवं वःपित
लिछवयेमखु । धकाः मती तयाः धयाविज्यात, भो ब्राह्मण,
जि थःगुपाखे मदीदेवी छन्त बीधुन । जिके दुगु वस्तु जिं
सुचुका तयेमखु । दान का: जक वः दुसा जिं थःगु नुगः
हे नं लिकया: दान बी । जि दान बी साव न्वयाः । थथे
धयाःलि मदीदेवीया बिचा: न्यनाविज्यात । मदीदेवी नं
बोधिसत्त्वयागु बीगु स्वभावया पंगलः जुइमखु भालपा: उगु
खें स्वीकार यात । तर स्वीकार याना: दान छु बिल, तुरुन्त
उम्ह भेषधारी ब्राह्मणं धाल, भो वेस्सन्तर, थव मदीदेवी जिं
छःपित तुं बिया तये । थव छःपिथाय् हे जक च्वने त्वः ।
गथे लः व शंख छगू वर्ण, वथे हे छलपोलपि निम्हसिया रूप
वर्ण नं छगू हे ।

थथे धयाः बोधिसत्त्व वेस्सन्तरया दानया प्रशंसा
याना: उम्ह भेषधारी ब्राह्मणं थःगु इन्द्ररूप प्रकट यात ।
हानं छुं वरदान बीगु इच्छा यात । तर वेस्सन्तर थुपि च्यागू
कामना हे जक यानाविज्यात -

- (१) जि लायकुली थ्यनीबलय् जितः अबुजुं अनुमोदन
यायेमा,
- (२) बन्धनय् लाःपित बन्धनं मुक्त यानाबी फयेमा,
- (३) बुढा-बुढी, ल्यायम्ह-ल्यासे सकलयात जिं जीविकाया
निति आधार बी फयेमा,
- (४) परदार सेवन मयासे मिसातय् वशे मच्वनीम्ह जुइमा,
- (५) जि काय-म्हयाय् सुखी जुइमा,
- (६) इमित दिव्य भोजन दयेमा,
- (७) न्वयाकव ब्यूसां जिगु धन मफुइमा, हानं बीधुंका मनय
पश्चाताप मदुम्ह नं जुइमा,
- (८) थव जीवनं च्यूत जुयाः स्वर्ग वनाः अनं च्यूत जुयाः
छगू जन्म तोता मेगु जन्म काये स्वालेमा ।

इन्द्र थुपि कामना पूर्ण जुइगु खें व जुजुं का: वइगु
खें कना: अन्तरधान जुयावन ।

उखे जुजुक ब्राह्मणया लै द्वनाः कलिंग देशय् वने
धकाः वैं जेतुत्तर नगरय् ला: वन । उखुनुया दिनय् जुजु
संजय न्हापां नयेत्वने याना: न्यायालयय् फेतुनाच्वन । जुजुं
इपि मस्त हःगु तापाकनिसें खन । हानं मती वन, 'सिंहया
मचात थें निम्हं उथें तेज व स्फूर्ति खनेदुपि, मिलापू थें
च्याःपि हुं मस्त सु थें !?' थथे मती तयाः राजदूत छवयाः
स्वके छवत । हानं जुजु संजयया न्वयोने थ्यनेवं जुजुक

ब्राह्मणं धाल, 'महाराज, थनिं फिन्यान्हु न्हापा जितः छम्ह
दानीम्ह जुजुं थुपि मस्त दान बिया हल ।' हानं वं धाल, 'व
दाता बनय् च्वंसां न्वयाथें जाःम्ह याचकयात नं अथें फुसुलु
त्वाःत लित छवयाहइम्ह मखु । वया दान बीगुली कुतः दु ।
हानं व न्वयागुं दान बीम्ह खः । वसपोलयात वेस्सन्तर
धाइ । वसपोल वेस्सन्तरं हे जितः थुपि मस्त दान याना
हल ।'

कथहं....

बुद्ध : शाश्वत सत्य

- पुरन बहादुर शाक्य
तानसेन ३, पाल्या

बुद्ध, ज्ञान, शुद्ध चेतना अमर
अद्भूत मालिक ।

विश्वभर जहाँ-त्यहाँ पुज्छन् उलकै
शालीन शालिक ॥

आफ्नो मालिक आफैं बुद्ध,
कुसलमार्ग दर्शक ।

मानव मात्र धर्म बुद्ध सिर्फ ! एक पथ-प्रदर्शक ॥

यहाँ कहाँ बुद्ध युद्धलाई सर्वोत्तम ठान्दछन् ।
बुद्ध यहाँ सधैं सर्व शान्तिको विगुल बजाउँछन् ।
लडाई कुनै समस्याको, समाधान हुँदै होइन ।
बुद्ध यही कुरा निरन्तर, मानिसलाई
सम्भाउँछन् ॥

बुद्ध औलोकिक ज्ञानको, ननिभ्ने दियो बाल्दछन् ।
बुद्धसामू सारा ज्ञानी, आफ्नो शीर निहराउँछन् ।
आजभोलि मानिस इर्घ्या, क्रोध, आकोश देखाउँछन् ।
बुद्ध निरन्तर सद्भाव, दया, प्रेम करणा वर्षाउँछन् ॥

विरही जिज्ञासु बनेर "सिद्धार्थ" त्याङ्दछन् दरबार ।
अन्ततः "गौतम" महात्मा बुद्ध बनेर फर्कल्दछन् ।
अमरत्वपाए बुद्धले, दैविकचमत्कार देखाएर ।
बुद्ध हिंस्रक अगुलीमालाई, अहिंस्रक बनाउँछन् ॥

बौद्ध गतिविधि

कोरसा प्रस्तुति

फोकसुन्डोबाट हराएको बुद्धमूर्ति सिकागोमा

१ श्रावण, काठमाडौं – डोल्पा जिल्लाको से-फोकसुन्डोस्थित लाङ् गुम्बामा रहेको चौधौं शताब्दीमा निर्मित तामा धातुले

बनेको शाक्यमुनि बुद्धको सुनौलो मूर्ति अमेरिकाको सिकागोमा भेटिएको छ ।

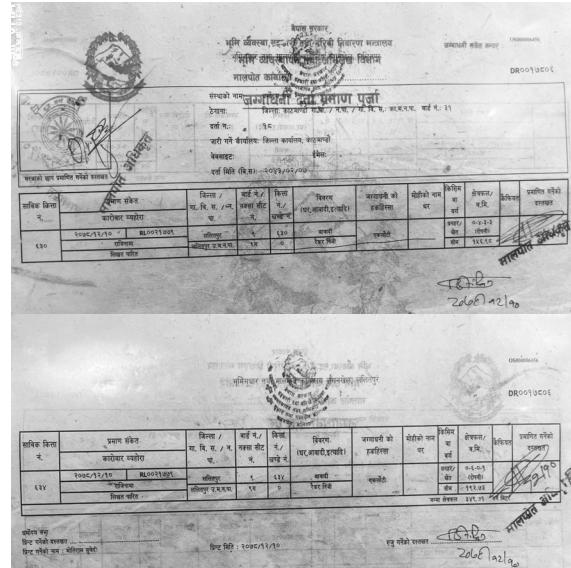
अमेरिकाको सिकागो राज्यअन्तर्गत निजी संग्रह प्रिज्कर (टम) कलेक्सनमा यो मूर्ति भेटिएकोबारे हराएका/चोरिएका नेपाली सम्पदाको खोजी अभियानकर्ता 'लस्ट आर्ट अफ नेपाल' ले सूचना उपलब्ध गराएको हो । यो सम्पदा सन् १० दशकको सुरुवातमा हराएको मानिन्छ । नेपालका डोल्पा, मनाङ, मुस्ताङ्सहितका हिमाली जिल्लामा बुद्धधर्मसम्बन्धी सम्पदा र पुरातात्त्विक संग्रह उल्लेख्य रूपमा रहीआएकोमा यी सम्पदा अझै पनि चोरी हुने ऋम जारी रहेको छ ।

यसअधि, एक साता अधिमात्रे प्रिज्कर कलेक्सनमै रहेको १२ औं शताब्दीको काष्ठकला संकलनकर्ताको स्वेच्छिक घोषणामा नेपाल फर्काइएको थियो । लस्ट आर्ट्स् अफ नेपालका अनुसार, प्रिज्कर संग्रहमा नेपालबाट हराएका एक दर्जनभन्दा बढी सम्पदा फेला परेको भएपनि यसको 'उत्पत्तिको प्रमाण' तथा नेपालमा विगतमा रहेको सम्पदाको यथास्थान प्रमाणित गर्ने काम भइरहेको छ ।

प्रमाणित भएको शाक्यमुनि बुद्धको प्रतिमाको तस्विर स्वीस अध्येता उलीच भोन स्क्रोडरको सन् १९८१ मा आएको 'इन्डो-टिबेटन ब्रोन्जेज' पुस्तकमा समेटिएको छ । बौद्धमार्गीबीच लोकप्रिय रहेको लाङ् गुम्बाको अवस्थितीबारे पहिलोपटक फोटोग्राफर निक डउगलासले सन् १९७१ मा तरिकर लिएका थिए । यसकै आधारमा कला अध्येता एमि हेलरको 'हिडन ट्रिजर्स अफ द हिमालयज् : टिबेटन मेनुस्क्रिप्ट, पेन्टिङ एण्ड स्कल्प्चर अफ डोल्पो' (२००९) नाममा पुस्तक प्रकाशित छ । (श्रोत : ईकान्तिपुर)

धर्मोदय समालाई जग्गा प्राप्त

७ श्रावण, काठमाडौं । धर्मोदय सभाका वरिष्ठ उपाध्यक्ष श्री पञ्च ज्योति एवं मीरा ज्योति परिवारबाट धर्मोदय सभाको भवन निर्माण गर्ने ११ आना जग्गा प्रदान गर्नुभएको छ ।

बुद्धविहारमा आयोजित एक समारोहबीच पञ्चज्योति परिवारले जग्गाधनी प्रमाण पुर्जा हस्तान्तरण गर्नुभएको हो ।

लिलितपुर उपमहानगरपालिका वडा नं ९ को बालकुमारी परिसरको कित्ता नं ६३० तथा ६३४ को जग्गा प्रदान गरिएको जानकारी प्राप्त भएको छ ।

खेन्पो कमल बौद्ध महासंघको अध्यक्ष

७ श्रावण, काठमाडौं । नेपाल बौद्ध महासंघको छैठै महाधिवेशनले भण्डारी पुत्र खेन्पो कमल भण्डारीलाई नयाँ अध्यक्ष चयन गरेको छ । गृहमन्त्री बालकृष्ण खाणको प्रमुख अतिथ्यमा सम्पन्न अधिवेशनले अध्यक्षमा खेन्पो कमल

भण्डारीसहित १३ सदस्यको नयाँ कार्यसमिति चयन गरेको हो । सिन्धुपाल्योको राम्येमा जन्मनुभएका खेन्पो भण्डारी ब्राह्मण कुलका हुनुहुन्छ । विपद भूकम्प, बाढी, पहिरो, कोरोना पीडितका बेला र विपन्न परिवारलाई पनि भण्डारीको सहयोग ठूलो रहेको छ ।

महाधिवेशन उद्घाटन सत्रमा सम्बोधन गर्दै गृहमन्त्री खाणले बुद्धशिक्षालाई जनसमुदायसम्म पुन्याउनु पर्नेमा जोड

दिनुभयो । निवर्तमान अध्यक्ष आचार्य नुबु शेर्पाले बुद्ध जन्मेको देशलाई महासंघले समयानुकूल प्रचारप्रसार गर्दै जानुपर्ने बताउनुभयो ।

महाधिवेशनबाट भोट भाषाको संरक्षण, संवर्द्धन, विकास, बौद्ध गोन्पा शिक्षाको नीति निर्माण तथा पाठ्यक्रम पाठ्यपुस्तक लेखन र नेपाल बौद्ध महासंघलाई विभिन्न क्षेत्रमा सहयोग गर्नु हुनेहरूलाई सम्मान गरिएको थियो ।

अधिबेशनले उपाध्यक्ष नुबु थुन्डु शेर्पा (गेशे जिन्पा), महासचिव टिम्बर सिङ्गी लामा (खेन्पो कर्मा लेग्जीन) सचिव पेमा दोन्देन गुरुङ, कोषाध्यक्ष पेमा दोर्जे तामाङ रहनुभएको छ । यसरी नै जिग्मे लोसाल लामा, पासाङ डोमा शेर्पा, राजु गुरुङ, टसी साङ्गो गुरुङ, छोक्यी शेर्पा, आचार्य किशोर तामाङ, मिडमार मगर र साङ दोर्जे लामालाई अधिबेशनले सदस्य चयन गरेको छ ।

परियति ब्लामिपिन्त दसि-पौ

१४ श्रावण, ख्वप । अखिल नेपाल भिक्षु महासंघ पाखे न्यायानाच्चंगु नेपाल बौद्ध परियति शिक्षा बु.सं. २५६५ या जाँचय मैत्रेय परियति केन्द्रपाखे तालापि परिक्षार्थीपिन्त छगु

ज्याइवः यासै दसि-पौ व पुरस्कार लःल्हात । भारतीय भिक्षु संघरक्षित महास्थविरजुया मूपाहाँसुइ जूगु ज्याइवलय शीलप्रार्थना धुङ्का संचित बुद्धाचार्य लसकुस न्वचु बियादिल । मैत्रेय युवा

संघया अध्यक्ष लक्ष्मीचन्द्र वज्राचार्यया सभापतित्वय जूगु उगु ज्याइवलय मूपाहाँ पाखे दसि-पौ व पुरस्कार लःल्हागु खःसा मैत्रेय युवा संघया अक्षयकोष दाता संघरत्न शाक्यपाखे प्रथम व विशिष्ट श्रेणीस उत्तीर्ण जूपिन्त नगद पुरस्कार लःल्हाना

दिगु खः । ज्याइवलय अभिभावकपाखे सुलोचना जोन्है, विद्यार्थीपाखे कृशा भैल व शिक्षकपाखे रञ्जु तामाङ्गपिस परियति शिक्षाया बारे थःथगु नुगर्ख घकादिल । अथे हे मैत्रेय परियति केन्द्राध्यक्ष तिर्थराज वज्राचार्य संघपाखे परियति विद्यार्थीपिनि व्यक्तित्व विकासया निति निबन्ध प्रतियोगिता, हाजिरजवाफ, वक्तुत्व तालिम, उद्घोषण तालिम इत्यादि सञ्चालन ज्याइवलय बारे जानकारी व्युसें विद्यार्थीपिन्त परियति कलासय छुटे मयासैं च्वना ब्वनेगु यायेत इनाप यानादिल । अथे हे भिक्षु संघरक्षित स्थविरं पञ्चशीलया महत्व विषयस धर्मोपदेश यानाबिज्ञात । जयकिर्ति विहार थथुबहीस जूगु ज्याइवलय परियति शिक्षकपि संचित बुद्धाचार्य, प्रमिला धुख्खा, मेघना श्रेष्ठ, रञ्जु तामाङ्गपिन्त नगद पुरस्कार बिया सम्मान यागु थुगु ज्याइवलय उपस्थित सकसित माइला दोङ्गपाखे सुभाय बियादीगु खः ।

(न्यव्यब्लू महासंघ उपासक, ख्वप)

लुम्बिनी : विमानस्थल पूर्ण क्षमतामा उडाउन र नियमित उडानका लागि प्रकृया थाल्न माग

१३ श्रावण, भैरहवा । गौतम बुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलबाट धेरै पर्यटक आउने मुलुकहरूमा अन्तर्राष्ट्रिय हवाई उडान सुरु गरी विमानस्थललाई पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन गर्न निजी क्षेत्रले माग गरेको छर । जजिरा एयरलाइन्सको सातामा तीनवटा उडानमा सीमित रहेको उक्त विमानस्थललाई आर्थिक गतिविधिसहितको चलायमान केन्द्र बनाउन अन्तर्राष्ट्रिय र आन्तरिक उडान बढाउन सरकारले तत्कालै पहल गर्नुपर्ने व्यवसायीले बताएका छन् । यसका लागि सरकारले नेपालकै राष्ट्रिय ध्वजावाहक नेपाल एयरलाइन्सबाट उडान सञ्चालन गर्नुपर्ने सुभाव पनि उनीहरूको छ ।

यस विमानस्थललाई लक्षित गरी भैरहवा, लुम्बिनीलगायत्र प्रदेशभरि नै पर्यटन क्षेत्रमा निजी लगानी ढूलो छ; सिद्धार्थ उद्योग वाणिज्य संघका अध्यक्ष भीष्म न्यौपानेले भने, 'यस विमानस्थल हुँदै राष्ट्रिय ध्वजावाहक नेपाल एयरलाइन्स तथा हिमालयन एयरलाइन्सबाट दिल्ली, थाइल्यान्ड, मलेसिया, कतार र दुबईका लागि नियमित अन्तर्राष्ट्रिय उडानका लागि सरकारले पहल गर्नुपर्छ ।' छिमेकी राष्ट्रका समकक्षीसँग समन्वय गरी चीन, भारत, थाइल्यान्ड, म्यानमार, भुटान, श्रीलंका, दक्षिण कोरिया, जापानलगायतका प्रमुख बुद्धर्घरमको बाहुल्य रहेका राष्ट्रमा लुम्बिनीलाई गन्तव्य बनाएर गौतम बुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलबाट नियमित उडानका लागि प्रक्रिया थाल्नुपर्ने उनले बताए ।

गत जेठ २ देखि सञ्चालनमा आएको गौतम बुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलमा हालसम्म जजिरा एयरलाइन्सले सातामा तीनवटा उडान कुवेतदेखि सञ्चालन गर्दै आएको छ । आउँदो अक्टोबर ३० देखि सातामा तीनवटा उडान गर्नेगरी बिज एयरले पनि यहाँ अन्तर्राष्ट्रिय उडान सञ्चालनको तयारी गरेको छ । हंगेरीको यो वायु सेवा कम्पनीले युएईको

अबुधावी-भैरहवा हवाई उडानको तयारी गरेको हो । दिल्लीबाट नेपाल आउने पर्यटक धेरै हुने भएकाले तत्कालै भैरहवा-दिल्लीबीच हवाई उडान सञ्चालनका लागि सरकारले तत्परता देखाउनुपर्ने सिद्धार्थ होटल एसोसिएसनका अध्यक्ष चन्द्रप्रकाश श्रेष्ठले बताएर । 'तत्कालै सातामा कम्तीमा तीनवटा भए पनि दिल्ली-भैरहवाबीच हवाई उडान सञ्चालन गर्न जरूरी छ,' उनले भने, 'यो उडान सञ्चालन भएपछि नेपालमा भारतीय पर्यटकको आगमनमा वृद्धि हुनेछ ।'

ट्राभल्स एन्ड ट्रु एसोसिएसन लुम्बिनी प्रदेशका संयोजक सागर अधिकारीले पनि नेपाल एयरलाइन्सको विमानबाट तत्कालै दिल्ली-भैरहवा उडान सञ्चालन गर्न जरूरी रहेको बताए । 'हामीसँग आफ्नै विमान पनि छ । यदि दिल्ली-भैरहवा उडान सञ्चालन गर्ने हो भने हरेक उडान यात्रुले भरिन्छन्, उनले भने, 'भैरहवादेखि १ सय किमि दक्षिणमा रहेको भारतको गोरखपुरस्थित विमानस्थल हरेक दिन दिल्ली जाने आउने नेपाली यात्रुले भरिएको हुन्छ ।'

पर्यटन व्यवसायी तथा नेपा ट्राभल्सका सञ्चालक सञ्जय बजिमयले विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय उडानसँगै भैरहवाबाट आन्तरिक क्षेत्रीय उडान सञ्चालन गर्नुपर्ने बताए । बुद्ध एयरले मात्रै भैरहवाबाट काठमाडौंबाहेक दैनिक एक/एक उडान पोखरा र भरतपुरमा गर्दै आएको छ । जजिरा एयरलाइन्सले सञ्चालन गरेको भैरहवा-कुवेत हवाई उडानमा भैरहवा क्षेत्रका मात्र नभएर पूर्वमा जनकपुर, विराटनगरदेखि पश्चिममा महाकाली र पहाडी क्षेत्र सुर्खेतसम्मका यात्रु छन् । गौतम बुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलका महाप्रबन्धक गोविन्दप्रसाद दाहालले ती क्षेत्रका हवाई यात्रुले भैरहवाबाट सेवा लिनु भनेको ती क्षेत्रमा यहाँबाट आन्तरिक हवाई उडानको सम्भाव्यता राप्रो देखाएको बताए ।

संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयनमन्त्री जीवनराम श्रेष्ठले गौतम बुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थललाई पूर्ण क्षमतामा सञ्चालन गर्न तयारी र योजना सरकारको रहेको बताएर । 'भैरहवा हवाई यात्रुको चाप बढाई जान थालेकाले घरेलु विमानस्थललाई पनि थप व्यवस्थित बनाउने र दोस्रो टर्मिनल बनाउने योजना छ; सिद्धार्थ उद्योग वाणिज्य संघको एक कार्यक्रममा सहभागी मन्त्री श्रेष्ठले भने, 'लुम्बिनीलाई एउटा गन्तव्य स्थल बनाएर विदेशबाट धेरैभन्दा धेरै पर्यटकलाई ल्याउने योजनासहितको कार्यक्रम सरकारले सञ्चालन गर्दै छ ।' (श्रोत : माधव दुंगाना, कान्तिपुर)

२८ औं बौद्ध वर्तवत्कला सम्पन्न : भक्तपुरका प्रमिला धुख्खाः प्रथम

११ श्रावण, ललितपुर । यस वर्षको २८ औं नेपालमण्डलव्यापी बौद्ध वर्तवत्कला प्रतियोगितामा मैत्रीय युवा संघ, भक्तपुरका प्रमिला धुख्खाः प्रथम हुनुभएको छ ।

बौद्ध युवा कमिटी ललितपुरले सो प्रतियोगितामा प्रथम हुने धुख्खाःले विद्यालयको शिक्षामा परियति शिक्षाको आवश्यकता विषयमा बोल्नुभएको थियो । प्रतियोगितामा शाक्यसिंह बौद्ध परियति शिक्षालयका अनिशा श्रेष्ठ द्वितीय धर्म साकच्छा संघ हःखाका प्रतिष्ठा शाक्य तृतीय हुनुभएको छ । प्रतियोगिता द्वितीय र तृतीय हुने दुबै जनाले कर्म र कर्मफलको विषयमा प्रस्तुत गरेका थिए ।

त्यसै सान्त्वना हुनेमा दिपावती पुस्तकालयका पारमी शाक्य विपश्यना ध्यानको महत्व र निर्वाणमूर्ति विहारका सजगता मानन्धरले बालबालिकाको लागि बुद्धशिक्षाको आवश्यकता बारे बोल्नुभएको थियो । प्रतियोगितामा १० वटा संघसंस्थाको सहभागिता रहेको थियो । लोटस रिसर्च सेन्टरका मध्यर शाक्यले कर्म र कर्म फल, दिपावती बौद्ध परियतिका आर्य वि.

सीले बुद्धधर्म एक वैज्ञानिक ज्ञान-दर्शन, जगतसुन्दर ब्वनेकुपि परियति केन्द्रका रविना श्रेष्ठले बुद्धधर्ममा उपचार पद्धति, महाबौद्ध पुस्तकालयका प्रसिद्धिका शाक्यले बुद्धधर्मको उत्थानमा बहा: बहीको महत्व, युवा बौद्ध समूहका मोनिका केसीले परियति शिक्षाको महत्वबारे बोल्नुभएको थियो ।

सर्वोकृष्ट तीन स्थान ओगट्नेलाई क्रमशः नगद पुरस्कार १५ हजार रुपैयाँ १० हजार रुपैयाँ १ र द लास्ट रिसोर्टको तर्फबाट सिन्धुपाल्चोकको भोटेकोशीमा बज्जी जमको टिकट प्रदान गरिएको थियो । प्रथम हुनेलाई लकी दुर एण्ड ट्राभल्सले २ जनालाई काठमाडौं पोखराको एकतर्फी हवाइजहाज टिकट प्रदान गरेको थियो । प्रथम हुनेलाई नगद पुरस्कारसहित सहभागीलाई एकएक/हजार गरी २५ हजार रुपैयाँ समाजसेवी मोतिलाल शिल्पकारले प्रदान गर्नुभयो । बाग्मती प्रदेशका सांसद शोभा शाक्यले सहभागीहरूलाई प्रमाणपत्र-प्रदान गर्नुभयो ।

प्रतियोगिताका निर्णयक मण्डलमा भिक्षु विमलो, शाक्य सुरेन, मदनरत्न मानन्धर र नरेशवीर शाक्य रहनुभएको थियो । नगद पुरस्कारसहित युवालाई आकर्षक गर्ने पुरस्कारले

गर्दा यस वर्षको प्रतियोगितामा युवावर्गको रैनक र उत्साह छाएको थियो ।

सहयोग गर्न मन्त्रालय तत्पर

यसअघि सो प्रतियोगिताको उद्घाटन गर्दै संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्री जीवनराम श्रेष्ठले यस किसिमका रचनात्मक क्रियाकलापले किशोर, किशोरी र युवावर्गमा बुद्धको ज्ञान बुझाउने र व्यक्तित्व विकास गर्ने धारणा राख्नुभयो ।

लुम्बिनी विकास कोषको अध्यक्ष समेत रहनुभएका मन्त्री श्रेष्ठले लुम्बिनीको गुरुयोजना अनुरूप विश्वको शान्ति र पर्यटन केन्द्र बनाउन आफूले प्रयास गरिरहेको जानकारी दिनुभयो । मन्त्री श्रेष्ठले बुद्धको सन्देश फैलाउने, संस्कृतिको विकासमा मन्त्रालय सधैँ सहयोगी हुने पनि बताउनुभयो ।

सभामा भिक्षु कोण्डन्यले कार्यक्रमलाई समयसापेक्ष बनाउँदै युवावर्गको कोणबाट बुद्धधर्मका विविध विषयको चयन र प्रस्तुतीलाई आकर्षक र मौलिक बनाउने विषयमा अङ्क गृहकार्य गर्दै अघि बढ्नुपर्ने खाँचो औल्याउनुभयो । बाग्मती प्रदेशका सांसद शाक्यले नेपाल मण्डलव्यापी पर्वलाई बाग्मती प्रदेश व्यापी बनाउनुपर्ने बताउनुभयो ।

सो अवसरमा युवावर्गलाई लक्षित गरी बुद्धधर्मको विकासमा महत्वपूर्ण योगदान पुन्याएकोमा दुईजना बौद्ध व्यक्तित्व कमिटीका संस्थापक राजु शाक्य र पूर्वअध्यक्ष सुनील महर्जनलाई सम्मान गरिएको थियो । सम्मानित हुनेलाई कमिटीका अध्यक्ष सतिश शाक्यले फुलमाला लगाई, भिक्षु कोण्डन्यले दोसल्ला ओढाई र मन्त्री श्रेष्ठले सम्मानपत्र प्रदान गर्नुभयो ।

बौद्ध युवा कमिटीका पूर्वअध्यक्ष सुनील महर्जनले यस

पर्वलाई बुद्ध धर्मको कोण र क्षमता विकासको कोणबाट हेनुपर्ने उल्लेख गर्दै यसमा युवावर्गको रुचि, चाहना र आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्दै जानुपर्नेमा जोड दिनुभयो ।

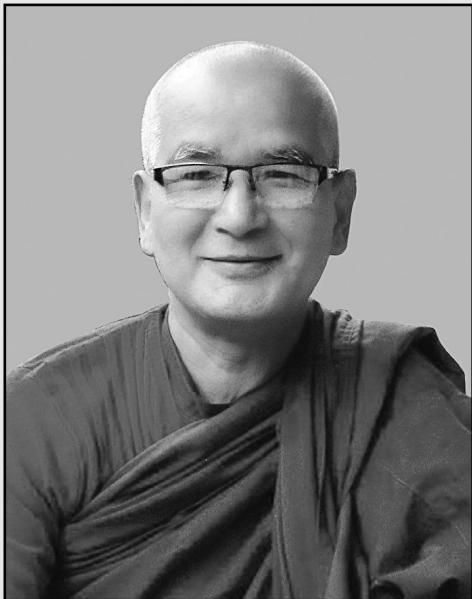
सो अवसरमा बौद्ध वक्तृत्वकला पर्व मूगुथिको अध्यक्ष विश्वन्तर शाक्यलाई कार्यकालको सफलताको कामना गर्दै शुभकामना एवं बधाई-पत्र प्रदान गरिएको थियो । अध्यक्ष शाक्यले आफ्नो कार्यकालमा पहिलो हुनेलाई प्रदान गरिने नगद पुरस्कारको राशि ५० हजार रुपैयाँ

पुन्याउने प्रतिबद्धता व्यक्त गर्नुभयो । यसैबीच सोही समारोहमा मूगुथिको तर्फबाट समाजसेवी मोतिलाल शिल्पकार, स्वर्गीय धर्मबहादुर शाक्यका सुपुत्र चन्द्रसिंहि शाक्य, मूगुथिका निर्वतमान अध्यक्ष पूर्णराज शाक्य र बौद्ध युवा कमिटीका अध्यक्ष सतिश शाक्यलाई दोसल्ला ओढाई सम्मान गरिएको थियो ।

कोरोना संक्रमणका कारण २०७७ र २०७८ बाहेक विसं २०५० सालदेखि प्रत्येक वर्ष असार पूर्णिमा (धर्मचक्र प्रवर्तन दिवस) को अवसरमा यस कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएको छ । विभिन्न संघसंस्थाले पालैपालो सञ्चालन गर्दै आएको यस कार्यक्रमको निरन्तरता र आवश्यक सहजीकरणका लागि पालो लिएका संघसंस्था प्रतिनिधिहरू सहभागी भई विसं २०६३ मा मूगुथि स्थापना गरिएको थियो । शुरूमा पर्वको रूपमा सञ्चालन गरिएको यस कार्यक्रममा आकर्षक प्रस्तुतीका लागि सहभागीलाई प्रोत्साहित गर्न सर्वोत्कृष्ट तीन स्थान र सान्त्वना गरी सहभागीको मुल्यांकन गर्ने प्रणाली शुरू गरिएको थियो ।

तीन दशकको दौरान यस कार्यक्रम बुद्धशिक्षा बुझाउनेसँगै युवावर्गको क्षमता विकासको एउटा बलियो माध्यमको रूपमा स्थापित भएको कमिटीका अध्यक्ष सतिश शाक्यले बताउनुभयो । कमिटी यसअघि २०६६ साल श्रावण २७ गते बुद्धधर्म, बौद्ध सरोकारसँग जोडिएको समसामयिक विषय समावेश गरी १७ औं पर्वको सञ्चालन गरेको थियो । २०८० सालमा २९ औं बौद्ध वक्तृत्वकला पर्व सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी काठमाडौंको डल्लु, चागलस्थित जगतसुन्दर ब्वनेकुथिले जिम्मेवारी लिएको जानकारी प्राप्त भएको छ ।

सोको रोगो विनस्सतु ! सुस्वास्थ्य कामना

आनन्दकुटी विहारका प्रमुख एवं
आनन्द भूमि पत्रिकाका प्रमुख सल्लाहकार
श्रद्धेय मिष्ठु मैत्री महास्थविरलाई शीघ्र
सुस्वास्थ्य लाभ होस् भनी मैत्रीकामना व्यत्क
गर्दछौं ।

- आनन्दकुटी विहार, स्वयम्भू
- आनन्द भूमि परिवार

लेखक एवं पाठक-ग्राहक वर्गमा हार्दिक अनुरोध

- ◆ नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक आनन्द भूमि पत्रिकाको लागि नेपाली, नेपाल भाषा तथा अँग्रेजीमा लेख-रचना समयमै सम्प्रेषण गर्नुहोला, सम्बन्धित तथा समयोगित लेख-रचनालाई हामी उचित स्थान दिनेछौं ।
- ◆ समयमै लेखक वर्गले बुद्ध, बुद्धर्थम, बौद्धसंस्कृति एवं दर्शन, साहित्य र इतिहाससम्बन्धी अनुसन्धानात्मक तथा सृजनात्मक लेख, रचना, कथा, कविताहरू संप्रेषण गर्नुहोला ।
- ◆ आ-आफ्ना क्षेत्रहरूमा हुने समाचारमूलक बौद्ध गतिविधिलाई सकदो चाँडो फोन, ईमेल वा हुलाकबाट जानकारी गराउनुहोस् ।
- ◆ उद्योगपति तथा व्यापारी वर्गबाट विज्ञापन दाता बन्नुभई आफ्नो व्यवसायको प्रचार तथा बुद्धर्थमप्रतिको श्रद्धा अभिव्यक्त गरी आनन्दभूमिलाई सहयोग गर्नुहोस् ।
- ◆ विगत ५० वर्षदेखि प्रकाशन हुँदै आइरहेको नेपालको पहिलो बौद्ध मासिक पत्रिका आनन्दभूमिका लागि आफ्ना विचार, तर्क, नियात्रा, दृष्टिकोणजस्ता कुराहरू समावेश गरी वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा अनुकूल हुने गरी जनअभिरुचिपूर्ण नयाँ नयाँ तथ्यहरूसहित यहाँहरूबाट निरन्तर रूपमा लेखरचना प्राप्त भइरहेमा आनन्द भूमिलाई स्तरीयरूपमा प्रस्तुत गर्द्देखान सकिने हुन्छ ।
- ◆ यस पत्रिकामा प्रकाशित लेख-रचनाको सम्पूर्ण जिम्मेवारी स्वयं लेखककै अभिभारा हुनेछ ।
- ◆ समयमै लेख-रचना प्रकाशन गर्न तथा सल्लाह-सुभावका लागि anandakutivihar@gmail.com/
gkondanya@gmail.com मा ईमेल गर्नसकिने छ ।
- ◆ सहयोग, सल्लाह, सुझाव तथा आलोचना, समालोचना आनन्दभूमिको निरन्तरताका लागि सम्बद्ध क्षेत्रबाट रचनात्मक सहयोगको अपेक्षा लिएका छौं ।

- आनन्दभूमि परिवार, आनन्द कुटी विहार, स्वयम्भू, काठमाडौं । फोन - ५३७९४२०
anandakutivihr@gmail.com/
gkondanya@gmail.com